

Pěstounská péče z pohledu biologických dětí v rodině

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Eliška Krejčí

Vedoucí práce:

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Pěstounská péče z pohledu biologických dětí v rodině

Jméno a příjmení: **Eliška Krejčí**
Osobní číslo: P18000186
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Zjistit, jak vnímají biologické děti pěstounskou péči ve své rodině, a formulovat doporučení budoucím pěstounům.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Rozhovor

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- KOLEKTIV AUTORŮ, 2018. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.
- MATĚJČEK, Z., 1986. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum. ISBN 08-011-86.
- MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0870-1.
- PREKOP, J., 2002. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-9004-1.
- SMOLÍKOVÁ, V., 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing. ISBN 978-80-7418-218-1.
- ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí práce:

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

2. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 2. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

3. května 2021

Eliška Krejčí

Touto formou srdečně děkuji doktorce Palounkové za laskavý přístup a trpělivou ochotu při vedení bakalářské práce, za cenné rady a podnětné připomínky a veškerý čas, který pro zdárné dokončení této práce věnovala. Rovněž velmi děkuji všem pěti respondentům, bez jejichž spolupráce, obětavosti a ochoty by druhá část bakalářské práce nemohla vzniknout. Děkuji i všem ostatním, kteří mě podporovali a povzbuzovali a určitým způsobem se tak na této práci podíleli. V neposlední řadě děkuji Bohu, že mě touto prací provedl, vnuknul inspiraci a dal sílu a moudrost pro její zdárné dokončení.

Anotace

Bakalářská práce na téma Pěstounská péče z pohledu biologických dětí v rodině se zabývá problematikou přijetí dítěte/děti do pěstounské péče biologickým dítětem pěstounů. Zkoumanými oblastmi jsou zejména vliv pěstounské péče na život a prožívání biologického dítěte ve své rodině, přijetí nevlastního sourozence do vlastní rodiny, úskalí, která tato skutečnost přináší, a rovněž hledání možných východisek. Cílem práce je zjistit, jak vnímají biologické děti pěstounskou péči ve své rodině, a formulovat doporučení budoucím pěstounům.

Práce je členěna do pěti hlavních kapitol, z nichž první tři se zabývají teoretickým vymezením tématu, zbývající dvě se věnují průzkumu. Průzkum byl proveden způsobem kvalitativního získávání dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěti respondenty. Všichni respondenti jsou biologickými dětmi rodičů, kteří se stali dlouhodobými pěstouny, a všichni shodně potvrdili, že přijetí dítěte/děti do pěstounské péče na ně mělo velký vliv.

Klíčová slova: pěstounská péče, náhradní rodinná péče, rodina, biologické dítě, vliv pěstounské péče, přijaté dítě

Annotation topic of the bachelor thesis

Topic of the bachelor thesis Foster care from the point of view of biologic children in the family is concerning the problematics of accepting a child into foster care by a biologic child of the foster parents. The thesis is mainly focused on the influence foster care has on the life and feelings of the biologic child(ren) in the family, accepting a step-sibling into the family, difficulties brought on by foster care, and looking for possible solutions. The goal of the thesis is to discover how biologic children experience foster care in their family, and, based on those findings, to form suggestions for future foster parents.

The thesis is divided into five main chapters. Three chapters focus on the theoretical frame of the topic, the remaining two chapters contain research. The research was conducted using a qualitative method of data collection by semi-structured dialogues with five respondents. All respondents are biologic children of parents who became long-term foster parents. It is worth noting that 100 percent of respondents confirmed that accepting a foster child/children into their home had a huge influence on them.

Keywords: foster care, substitute family care, family, biologic child, influence of foster care, accepted child

Obsah

Úvod.....	10
1 Náhradní rodinná péče	11
1.1 Vymezení pojmů	11
2 Pěstounská péče	14
2.1 Vývoj pěstounské péče na našem území.....	14
2.1.1 Práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci.....	16
2.2 Zvláštní formy náhradní rodinné péče	18
2.2.1 Předpěstounská péče	18
2.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	18
2.3 Finanční podpora	19
2.4 Zprostředkování pěstounské péče	21
2.4.1 Výběr kandidátů.....	22
2.4.2 Školení kandidátů	23
2.4.3 Příprava biologických dětí kandidátů	24
2.4.4 Výběr pěstounské rodiny konkrétnímu dítěti.....	25
2.5 Přechod dítěte do pěstounské rodiny	26
2.6 Organizace zaštiťující pěstounskou péči.....	27
2.7 Zánik pěstounské péče	28
3 Nezastupitelná role rodiny.....	29
3.1 Rodina	29
3.2 Dítě vyrůstající mimo funkční rodinu	30
3.2.1 Zvláštnosti dětí vyrůstajících mimo rodinu.....	30
3.2.2 Příčiny zvláštností dětí vyrůstajících mimo rodinu	32
3.3 Sourozenecká pozice	34

4	Cíl bakalářské práce a metodologie průzkumu	37
4.1	Uvedení do průzkumu	37
4.2	Cíl bakalářské práce a formulace průzkumného problému	37
4.3	Metodologie průzkumu	38
4.4	Charakteristika respondentů	41
5	Zjištěné výsledky, jejich analýza a návrh doporučení	44
5.1	Průzkumná zjištění.....	44
5.1.1	Rozhodování rodiny o pěstounské péči a příprava na ni.....	44
5.1.2	Život s novým členem v rodině v době přijetí i aktuálně.....	46
5.1.3	Návrhy biologických dětí na změny v pěstounské péči	51
5.2	Shrnutí výsledků a zodpovězení průzkumných otázek.....	53
5.3	Diskuse.....	54
5.4	Doporučení (nejen) budoucím pěstounům	59
	Závěr	62
	Použité informační zdroje	64
	Seznam příloh	68

Úvod

Pěstounská péče je pojem v literatuře poměrně dobře známý, s dlouhou historií i zářnou budoucností, v jehož jménu bylo podniknuto již bezpočet výzkumů a bádání s potřebou prokázat jeho blahodárny vliv na přijaté dítě a neméně na pěstouny samé, ať už byla jejich motivace k výkonu pěstounské péče jakákoliv. Je však oblast, která zraku společnosti zatím poměrně stabilně uniká, jejíž zájmy podle všeho nejsou významné a kterážto podle všeho žádnou speciální péči nepotřebuje. Jsou jí biologické děti pěstounských rodičů, kterým je na základě výše jmenovaných důvodů bakalářská práce věnovaná.

První tři hlavní kapitoly bakalářské práce jsou zaměřeny na pochopení pěstounské péče spíše obecně, což by později v dalších kapitolách věnovaných průzkumu mělo vést k porozumění některým naopak konkrétnějším problematikým okolnostem této péče. První kapitoly tedy představí základní pojmy vázající se k tématu pěstounské péče, stručný vývoj této instituce na našem území, finanční ohodnocení, proces vstupu zájemců do pěstounské péče a stručnou charakteristiku jejich podpory. Poslední z těchto tří kapitol otevírá lepší přístup k následujícím kapitolám a nabízí několik „střípků“ náhledu na život biologického dítěte pěstounských rodičů vyrůstajícího ve funkční rodině i na příčiny a důsledky specifik dětí vyrůstajících mimo ni.

Zbylé dvě hlavní kapitoly bakalářské práce popisují zejména průzkum provedený ve snaze dopátrat se zjištění, jak vnímají pěstounskou péči biologické děti v rodině, a formulovat doporučení nejen budoucím, ale i současným pěstounům. Obsahují popis přípravy, realizace i analýzy průzkumu, vyobrazení dosažených výsledků a jejich následné zhodnocení, klasifikaci a převod do podoby několika odborně i zkušenostmi biologických dětí pěstounů podložených rad a doporučení.

1 Náhradní rodinná péče

„Není to zrovna povznášející nadpis,“ tvrdí Zdeněk Matějček, uznávaný český, ale i světový psycholog. „Zní v něm něco jako „náhražka“, tedy něco nepravého, zdánlivého, méně hodnotného – něco jenom „jakoby“. Ale co se dá dělat, je to už vžitý termín, který vstoupil i do zákona, v němž se mluví o náhradní rodinné péči“ (Matějček 1994, s. 21).

Definice náhradní rodinné péče je mnoho, většina z nich se však shodne na tom, že se jedná o péči o dítě jiným člověkem, než je biologický rodič, v rodině nebo prostředí, které je tomu rodinnému nejvíce podobné (Děti patří domů 2021, Adopce.com 2021).

Náhradní rodinná péče může být dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník uskutečňována těmito formami:

- péče jiné osoby;
- osvojení (adopce);
- pěstounská péče;
- poručenství (MPSV 2019).

1.1 Vymezení pojmů

V naší společnosti je normální nenazývat věci pravými jmény. Osvojení neboli adopce často bývá zaměňována s pěstounskou péčí. Mnoho lidí také třeba tuší, že existuje jakási instituce pěstounské péče a možná by i byli schopni popsat, o co v ní vlastně jde, když se však setkají s pojmem pěstounská péče na přechodnou dobu, tápou a neví, co si pod tím představit. Abychom se vůbec mohli posunout dál, bude důležité vysvětlit si pojmy, které se budou později objevovat v celé práci, a vymezit pole jejich vlivu a významu.

Péče jiné osoby

K této péči, občanským zákoníkem upravené v § 953 až § 957 (MPSV 2019), se přistupuje v případě, že biologičtí rodiče dítěte nejsou schopni se o dítě (přechodně či trvale) starat, a v případě, že není možné dítě svěřit do péče poručníka nebo postoupit k adopci. Za pečující osobu se zpravidla jmenuje osoba skýtající nároky řádné výchovy, osoba příbuzná nebo dítěti blízká, která má bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte do péče souhlasí.

Jiná pečující osoba nemá rodičovskou odpovědnost, nestává se zákonným zástupcem dítěte a nemá vyživovací povinnost. Má však právo s výživným pro dítě hospodařit, a to v souladu se zájmy dítěte (MPSV 2019). Svěření dítěte do péče jiné osoby není rovněž spojeno s nárokem na finanční odměnu, takže pokud není možné stanovit biologickým rodičům dítěte výživné, nelze k této péči přistoupit (Středisko náhradní rodinné péče 2021).

Osvojení (adopce)

Osvojení, upravené občanským zákoníkem v § 794 a § 845 (MPSV 2019), je přijetí cizího dítěte za vlastní rodičovským párem nebo jednotlivcem, přičemž dítě po nových rodičích přijímá veškeré výhody biologického dítěte, jako jsou společné příjmení, právní zodpovědnost rodičů i například dědictví. Osvojením dítě zaujímá místo právoplatného člena rodiny, vzniká tedy nejen pouto rodinné, ale i pouto příbuzenské se všemi ostatními členy širší rodiny. Osvojením zanikají veškerá práva a povinnosti biologické rodiny dítěte. Osvojitel má povinnost osvojenému dítěti sdělit skutečnost osvojení, a to nejpozději do zahájení povinné školní docházky (Adopce.com 2021).

Pěstounská péče

Z důvodu charakteru práce se definování pěstounské péče i jejímu popisu detailně věnuje kapitola č. 2.

Poručenství

Péče poručníka, občanským zákoníkem upravena v § 928 až § 942 (MPSV 2019), se v mnohém neliší od péče pěstounské. Poručník je ustanoven, pokud rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nejsou způsobilí k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník přebírá všechna práva i povinnosti biologických rodičů, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. Rovněž mezi ním a dítětem nevzniká takový poměr, jako mezi rodičem a dítětem.

Poručníkem se může stát konkrétní osoba ustanovená biologickým rodičem, soudem (většinou se jedná o příbuzného biologických rodičů nebo osobu biologickým rodičům blízkou) nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že o dítě poručník fyzicky pečuje, náleží mu finanční odměna ve výši odměny pěstouna. Stejně jako pěstoun je poručník povinován vykazováním své činnosti a správy majetku dítěte soudu

(Bubleová, aj. 2013, s. 7, 8). Poručenství zaniká z důvodu úmrtí poručníka, zletilostí svěřeného dítěte, obnovením rodičovské odpovědnosti alespoň jednoho z rodičů, je-li dítě osvojeno, rozhodnutím soudu či odvoláním poručníka (MPSV 2019).

2 Pěstounská péče

Pěstounskou péči upravuje § 958 až § 973 občanského zákoníku (MPSV 2019) a § 47 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (Středisko náhradní rodinné péče 2021). Pěstounská péče se od osvojení zřejmě nejzásadnějším způsobem liší po právní stránce. Zatímco totiž osvojitelé přebírají dítě s veškerými právy a povinnostmi, pěstouni o dítě pečují a jsou odpovědní za jeho výchovu, zato však mezi nimi a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Pěstoun dítě zastupuje a spravuje jeho záležitosti pouze na úrovni běžných záležitostí a nemá vyživovací povinnost k dítěti. K mimořádnějším záležitostem je vždy zapotřebí souhlas zákonného zástupce, popřípadě soudu. Oproti osvojitelům mají pěstouni právo na finanční ohodnocení (Bubleová, aj. 2013, s. 7).

O zjednání pěstounské péče rozhoduje soud, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící biologickým rodičům v péči o dítě. Může trvat měsíce nebo roky a v některých případech může trvat do zletilosti dítěte v pěstounské péči. Oproti adopci jsou také pěstouni povinni informovat biologické rodiče dítěte, a pokud je to možné, pravidelně se s nimi scházet. Biologičtí rodiče dítěte mají právo vědět o záležitostech svého dítěte (Středisko náhradní rodinné péče 2021).

2.1 Vývoj pěstounské péče na našem území

Neexistuje rok či epocha, o kterých bychom mohli mluvit jako o přelomových ve vztahu ke vzniku instituce pěstounské péče. Když si však uvědomíme, že přijmout osiřelé dítě je věc naprosto přirozená, můžeme bez obav tvrdit, že téma přijímání opuštěných dětí je staré jako lidstvo samo. Bylo by však matoucí tvrdit, že přijetí dítěte v té a té formě by mohlo být předchůdcem konkrétně pěstounské péče, neboť v historii byla mezi ní a jinými formami náhradní rodinné péče často velmi rozporuplná hranice.

Přístupy k dětem obecně se napříč národy v historii značně lišily. Nebylo neobvyklé, že rodiče měli nad dítětem neomezenou moc, a mohli s ním tedy zacházet dle libosti, nebo že se z opuštěného dítěte stal otrok toho, kdo se ho ujal. Mnoho kultur však představovalo výjimky. Židé například chovali k početným rodinám úctu, neboť děti byly považovány za požehnání a zároveň poskytovaly zabezpečení v případě stáří rodičů nebo ovdovění.

S postupem času a růstem vzdělanosti se zlepšovala i péče o sirotky, přesto však tyto děti bývaly vydány na milost a nemilost státu nebo aktuálnímu rozpoložení panovníka. Zásadní pro tuto péči bylo šíření křesťanství, které prohlašovalo lásku k bližnímu a pomoc potřebným, a v jehož světle se po jistý čas starala o opuštěné děti zejména církve. Není tedy divu, že první útulky a hospice vznikaly víceméně v rámci církevní péče, často při kostelích a kláštorech. Za předchůdce pěstounské péče bývá většinou označován institut kojných. Byly to ženy, většinou najímané jako služebné, kterým matky zejména ze šlechtických rodů „ponechávaly“ ratolesti až do odstavení. Trend odkládání dětí kojným bohatými ženami přetrvával až do 18. století, kdy ho postupně začaly vytěšňovat nalezince, další doložení předchůdci pěstounské péče. První takový nalezinec na našem území byl založen zde žijícími Vlchy (přezdívá se mu tedy „Vlašský klášter“), a to v roce 1575. V tomto období, kdy institut kojných dosud nevymizel a zároveň přišly na řadu nalezince, došlo k jakémusi spojení těchto dvou institucí. Kojné se již nenazývají kojnými, ale vystupují pod názvem „pěstoun“. Zároveň se také ve většině případů nestarají o děti aristokratických rodin, ale o děti z nalezinců, o které za drobnou úplatu pečují (Smolíková 2014, s. 14–16).

První právní ukotvení péče o opuštěné děti nalézáme v říšském obecním zákonu z roku 1862, ve kterém se píše o domovském právu každého občana a zákazu obci toto právo odeprít z jiných důvodů, než obsahuje článek III (Zákon č. 18/1862 ř. z., čl. III). V období první republiky, tj. mezi lety 1918–1948, se nově setkáváme i s pojmem „poručenství“, který byl obsažen i v občanském zákoníku. Podobně jako u pěstounů se jednalo o osobu, která má za přijaté dítě odpovědnost, do jeho péče však dítě vstupovalo většinou z důvodu úmrtí otce nebo jeho neschopnosti se o něj postarat (Smolíková 2014, s. 35, 36).

Rok 1948 a roky následující přinesly v rámci náhradní rodinné péče mnoho změn. Z důvodu socialistických představ a hodnot došlo k téměř absolutnímu zrušení pěstounské péče ve prospěch snadněji ovladatelných kolektivních zařízení. Jedním z mála pozitiv této doby ve vztahu k náhradní rodinné péči byl vznik SOS vesniček kolem roku 1969 (SOS dětské vesničky 2021). První takovou vesničkou byla vesnička v Doubí u Karlových Varů. Jejich existence se však netěšila dlouhému trvání, neboť s přijetím zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, díky kterému vstoupila instituce pěstounské péče znovu v platnost, SOS vesničky tu svou pozbyly (Smolíková 2014, s. 47–49).

Rok 1989 se konečně stal rokem zlomovým, nejen co se vývoje našeho státu týká, ale především v oblasti náhradní rodinné péče. Došlo k většímu zohledňování potřeb a zájmů dítěte, k odklonu od domnělé nutnosti vychovávat děti v kolektivních zařízeních, a především k podpoře pěstounských rodin a s tím spojeným umisťováním co největšího počtu dětí do jejich péče. Tato idea byla potvrzena mj. zákonem č. 91/1998 Sb., který pozměnil a doplnil zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, a přijetím nového občanského zákoníku, který upravuje i instituce, jako jsou předpěstounská péče nebo pěstounská péče na přechodnou dobu. V něm také byly definovány nové požadavky na pěstouny, podmínky pro výkon pěstounské péče, práva biologických rodičů aj. (Smolíková 2014, s. 56–60).

2.1.1 Práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci

Jak už bylo řečeno výše, pěstouni mají právo dítě zastupovat jen v běžných záležitostech, jsou zodpovědní za jeho výchovu a nemají vyživovací povinnost (Bubleová, aj. 2013, s. 7). Existuje však mnohem více věcí, které pěstouni „musí“ a „na jaké mají právo“ a na jaké by bylo dobré se dále alespoň stručně zaměřit. Rovněž je dobré zmínit, že práva a povinnosti pěstounů se do značné míry překrývají a doplňují, neboť „pěstouni mají [...] především ta práva, která jim umožňují úspěšně naplnit jejich povinnosti“ (Kol. autorů 2018, s. 83).

Právo pěstouna na osobní péči o dítě

Toto právo je zároveň povinností a je základem pěstounské péče. Pěstoun o dítě osobně pečuje, věnuje mu každodenní péči a stará se o jeho zdravý vývoj a ani biologičtí rodiče dítěte nemají právo dítě pěstounům svévolně odebrat. Tuto péči nemůže pěstoun přenést na jinou osobu, může však využít například služeb jeslí, mateřské školy či školní družiny (Kol. autorů 2018, s. 83, 84).

Právo pěstouna vykonávat přiměřená práva a povinnosti rodičů

Pěstouni nejsou rodiči dítěte a pečují o dítě, dokud rodiče dítěte sami nebudou schopni péči o dítě od pěstounů převzít (Středisko náhradní rodinné péče 2021). Z důvodu neschopnosti rodičů se o dítě starat byla jejich rodičovská práva omezena na minimum (Matějček 1994, s. 22, 23). Určitá práva rodičů, bez kterých by řádná výchova dítěte zajištěna

být nemohla, byla tedy „připsána“ pěstounům, kteří o dítě momentálně pečují. Pěstouni tato práva vykonávají vzhledem k povahovým zvláštnostem svěřeného dítěte, okolnostem svěřením do pěstounské péče a předpokládané době trvání této péče (Kol. autorů 2018, s. 85).

Právo pěstouna na nehmotnou pomoc a podporu

Vychovávat dítě, které se do rodiny nenarodilo, může být silnou psychickou zátěží. Z tohoto důvodu mohou pěstouni využívat některou z nehmotných možností podpory, zejména v rámci provázející organizace, kterou může být například využití dlouhodobé či krátkodobé pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě, nebo využití pomoci se zajištěním celodenní péče v rozsahu nejméně 14 kalendářních dnů v kalendářním roce. Jinou pomocí může být například využití psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (Kol. autorů 2018, s. 89, 90).

Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Zvyšování znalostí a dovedností pro osoby pečující nebo v evidenci se zaměřuje především na získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě; získávání znalostí a dovedností při péči o děti jiného etnika, se zdravotním znevýhodněním, které zažily týrání či zneužívání; zvládání krizových situací; přechod dítěte do původní nebo náhradní rodiny. Vzdělávání většinou probíhá formou různých kurzů a školení a formou otevřené knihovny, která je pěstounům k dispozici ke studování z pohodlí domova (Sdružení pěstounských rodin 2021).

Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Tato povinnost pěstounů navazuje na jejich právo na zajištění bezplatné možnosti využívání těchto služeb a má zejména zvyšovat jejich pěstounské kompetence (Kol. autorů 2018, s. 102). Rozsah povinného vzdělávání činí 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců (Právo na dětství 2013).

Povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí

Naplňování práv a plnění povinností sleduje subjekt, který s osobou pečující či v evidenci uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče. Bývá to doprovázející pracovník, kdo

se průběžně informuje o průběhu pěstounské péče, ale i orgán sociálně-právní ochrany dětí (Kol. autorů 2018, s. 103).

Povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči, a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak

Tato povinnost obnáší i vytvoření tzv. „Knihy života“, zpracování osobního příběhu dítěte, poskytnutí informací o biologické rodině a celkový rozvoj identity dítěte ve vztahu k jeho původu (Kol. autorů 2018, s. 104).

2.2 Zvláštní formy náhradní rodinné péče

2.2.1 Předpěstounská péče

Do předpěstounské péče může být dítě dočasně svěřeno osobě, která má o vykonávání pěstounské péče zájem, dosud však pěstounem není (MPSV 2019). Do takové péče může být dítě svěřeno osobám, které jsou zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče a které splňují státem daná kritéria. Může se tak také stát, pokud například s pěstounskou péčí souhlasí biologičtí rodiče dítěte. Předpěstounská péče může trvat po dobu:

- po kterou se biologický rodič nemůže o dítě starat;
- po jejímž uplynutí může dát rodič souhlas k osvojení;
- kdy soud může pravomocně rozhodnout, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení (OSPOD 2015).

2.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Základní forma pěstounské péče na přechodnou dobu je obsažena v ustanovení § 958 odst. 3 občanského zákoníku a § 27 a zákona o SPOD (MPSV 2019). Pěstounská péče v této formě jako instituce funguje teprve několik let, přesto si však velmi brzy vybojovala rovnocennou pozici jako jedna z forem náhradní rodinné péče a dnes se již užívá zcela běžně.

Vznikla zejména z důvodu prevence vzniku citové deprivace, která je běžná pro děti pobývající v ústavní výchově. „Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní

psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Matějček 2005, s. 198). Zezulová (2012, s. 174, 175) tuto deprivaci připisuje dětem, které v období separační úzkosti (tj. kolem 7–8 měsíce života) neměly možnost citově přilnout k jedné pečující osobě. Pěstounská péče na přechodnou dobu se specializuje zejména na děti do 1 roku života, měla by tedy citové deprivaci svěřeného dítěte předcházet, ale i na děti starší.

Cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je uchránit dítě před umístěním do ústavní péče a zajistit mu bezpečnou náruč v rodině, dokud se nevrátí do původní rodiny, nebo dokud nebude nalezeno alternativní řešení rodinné péče (dlouhodobá pěstounská péče či adopce). Pěstounská péče na přechodnou dobu trvá v nejlepším případě několik měsíců, neboť je tendence přesunout dítě do péče v trvalé rodině co nejdříve, maximálně však jeden rok (Virtuální knihovna NRP 2021). I v případě pěstounské péče na přechodnou dobu udržují vyživovací povinnost dítěte biologičtí rodiče nebo jiná osoba, kterou určil soud (MPSV 2019). Soud je povinen jednou za tři měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno, nadále trvají a nedošlo-li k nějakým změnám (Bubleová, aj. 2013, s. 10, 11).

2.3 Finanční podpora

Mnoho lidí se může domnívat, že jedinou nebo největší motivací uchazečů o pěstounskou péči je jejich nezištný altruismus, romantická touha pomoci dítěti v tísně nebo potřeba bezdětných rodičů splnit svou „rodičovskou povinnost“ – vychovat světu potomka jakožto pokračovatele rodu. Tyto motivy jsou jistě záslužné, nemusí však být rozhodující. Mnohdy nápad vychovat cizí dítě vyvstane například v důsledku tíživé finanční situace. Pravděpodobně tento motiv nejšťastnější není, je však pochopitelný a celkem omluvitelný. Rozhodně to neznamena, že lze dítě vychovávat bez emocí a mateřské lásky, čistě s vidinou „snadného“ výdělku, pouze to poukazuje na to, že finanční ohodnocení za práci je potřeba čistě přirozená, a nemůže proto být jen tak snadno odsunuta stranou.

Osobou s právem pobírat dávky pěstounské péče je od roku 2013, kdy došlo k významné změně v právní úpravě státní podpory v oblasti pěstounské péče, osoba, která:

- je pěstounem;
- byla po dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte;
- je před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánem sociálně-právní ochrany dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče;
- je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje;
- má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

Dávkami pěstounské péče jsou odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Pokud jsou oba manželé ve společné domácnosti pěstouny, dávky náleží vždy jen jednomu z nich, a to vždy na základě jejich dohody nebo rozhodnutím příslušné pobočky úřadu práce (Bubleová, aj. 2013, s. 34, 35).

Odměna pěstouna

Finanční odměna pěstouna je měsíčně se opakující příspěvek. Její výši určuje počet dětí v pěstounské péči. Za každé další dítě v pěstounské péči se odměna zvyšuje. Odměna náleží i rodiči či prarodiči otce nebo matky svěřeného dítěte, ale pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci, s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu svěřeného dítěte, a pokud tato osoba pečuje o 3 a více dětí (Adopce.com 2021).

Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek se přiznává pouze jednou, jedná-li se o totéž dítě, a to vždy při převzetí dítěte do péče. Výše příspěvku se odvíjí od věku dítěte (Bubleová, aj. 2013, s. 37).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek je vyplácen měsíčně a slouží k zajištění potřeb dítěte v péči. Na tento příspěvek má nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče nebo zletilé nezaopatřené dítě do 26 let věku, pokud stále žije s osobou, která do dosažení jeho zletilosti byla osobou pečující, a podílí se na finančním chodu domácnosti. Příspěvek je vyplácen ve výši odvíjející se od věku či případného zdravotního znevýhodnění dítěte (Adopce.com 2021).

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v péči nejméně tři děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, které poskytují pečující osobě nárok na odměnu pěstouna, pokud tato osoba zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila jeho nezbytnou celkovou opravu (Bubleová, aj. 2013, s. 37). Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo postoupených a doložených výdajů na opravy, nejvýše však činí 100 000 Kč. Osoba pečující může o příspěvek požádat znovu, částka však za posledních deset kalendářních let nesmí přesáhnout částku 200 000 Kč (Adopce.com 2021).

Příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Nárok na tento příspěvek má osoba, která byla ke dni své zletilosti v péči pěstounů, a obdrží ho ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je jednorázový a činí 25 000 Kč (Bubleová, aj. 2013, s. 38).

2.4 Zprostředkování pěstounské péče

Pokud je člověk pevně rozhodnut stát se pěstounem, je pro něho důležité zjistit si konkrétní kroky k realizaci své vize. Žadatel by v první řadě měl navštívit odbor sociální péče na městském úřadě a informovat se tam o konkrétním postupu (Zezulová 2012, s. 25).

O svěřením dítěte do péče rozhoduje soud. Řízení se zahajuje na návrh osoby, která má v úmyslu stát se pěstounem. Proces vnitrostátního zprostředkování v rámci České republiky zajišťují krajské úřady, jeho počátky však vznikají u obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Proces spočívá ve:

- vyhledávání dětí, pro které je třeba zajištění náhradní rodinné péče formou pěstounské péče;
- vyhledávání osob vhodných pro výkon pěstounské péče;
- přípravě budoucích pěstounů na přijetí dítěte do rodiny;
- výběru přiřazení konkrétní osoby, která je vhodná na pěstounskou péči, ke konkrétnímu dítěti, a jejich osobnímu seznámení (Bubleová, aj. 2018, s. 24).

2.4.1 Výběr kandidátů

Na počátku posuzování žadatelů obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele shromáždí doklady potřebné pro zprostředkování pěstounské péče a založí odbornou dokumentaci o žadateli. Dokumentace o žadateli obsahuje:

- žádost žadatele s osobními údaji;
- doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR;
- výpis z evidence Rejstříku trestů;
- zprávu o zdravotním stavu;
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech;
- písemný souhlas žadatele na zjišťování potřebných informací orgánem sociálně-právní ochrany dětí a o účasti na přípravě k přijetí dítěte;
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností;
- vyjádření obecního úřadu, krajského úřadu, pověřené osoby nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který není příslušný k vedení spisové dokumentace o žadateli, pokud s nimi žadatel uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, protože již má svěřeno dítě do pěstounské péče (MPSV 2019).

Po shromáždění potřebných materiálů postupuje obecní úřad s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace o žadateli o pěstounskou péči krajskému úřadu. Úkoly krajského úřadu jsou: vedení evidence dětí a žadatelů, posuzování vhodnosti žadatelů, výběr vhodných kandidátů pro potřebné děti. Žadatele o pěstounskou péči zařadí krajský úřad do evidence hned po jeho odborném posouzení, které se týká například zhodnocení přípravy k přijetí

dítěte do náhradní rodinné péče, posouzení schopnosti a ochoty biologických dětí přijmout jiné dítě, zajištění bezúhonnosti žadatele nebo posouzení schopnosti spolupráce s rodiči dětí v péči (Bubleová, aj. 2018, s. 25, 26).

2.4.2 Školení kandidátů

Cílem přípravy na přijetí dítěte do péče, které většinou probíhá formou kurzů, je získání potřebných znalostí, schopností a kompetencí, bez kterých se přijetí dítěte neobejde. Důležité je i to, aby si žadatelé uvědomili své motivace a ujasnili podmínky a rizika, do kterých vstupují, a aby zjistili i potřeby a problémy, které mohou a budou doprovázet přijaté dítě (Duhová skleněnka 2018). I v této fázi mohou žadatelé svou žádost přerušit, nebo přímo vzít zpět.

Vzdělávání budoucích pěstounů je realizováno povinnou odbornou přípravou před přijetím dítěte a potom průběžným vzděláváním. Toto vzdělávání zajišťují krajské úřady. Minimální počet hodin odborných příprav je 48 (u pěstounské péče na přechodnou dobu je to 72 hodin), rozsah průběžného vzdělávání je 24 hodin během 12 měsíců. Hodinový rozsah je možné snížit pouze v případě, že například žadatelé již pěstouny jsou, a zároveň je možné minimální rozsah navýšit, a to v případě, že to krajský úřad bude považovat za potřebné. Přípravy a vzdělávání mohou být realizovány buď v kratších časových úsecích, nebo formou několikadenních pobytů.

Tematické okruhy a formy přípravy jsou sjednoceny ve vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ale celkové pojetí zůstává v kompetencích jednotlivých krajů (Duhová skleněnka 2018).

Mezi tematické okruhy odborných příprav patří zejména práva a povinnosti dítěte v náhradní rodinné péči, spolupráce s dalšími odborníky, komunikace s dítětem, důstojnost dítěte a lidské hodnoty, rozvoj schopností a zájmů dítěte, uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte, styk dítěte v péči s rodiči a dalšími blízkými osobami a práce s dětmi žijícími v rodině žadatele. Dalšími tématy vzdělávání jsou osvojení nových informací a schopností v okruhu péče o dítě; osvojení znalostí o specifických skupinách dětí, především dětí jiného etnika, se zdravotním postižením, o sourozencích, dětí se syndromem CAN; jak zvládat krizové situace; jak poskytovat péči při změnách, které souvisejí s vývojovými fázemi dítěte, navrácení dítěte do

biologické rodiny nebo přechod do jiné náhradní; zvládnutí přípravy dítěte na osamostatnění se a odchod z pěstounské péče (Duhová skleněnka 2018). Klíčový pracovník pro pěstouny vytvoří tzv. vzdělávací plán, který přímo reaguje na aktuální potřeby pěstounů.

Po odborném posouzení žadatele vydá daný krajský úřad nebo Magistrát hlavního města Prahy rozhodnutí, které bude obsahovat údaj o zařazení či nezařazení do evidence žadatele pro zprostředkování pěstounské péče. Tuto evidenci vedou krajské úřady, kam také budou žadatelé hlásit veškeré změny rozhodné pro zprostředkování pěstounské péče (Bubleová, aj. 2018, s. 28).

Veškeré výše uvedené informace se týkají všech typů pěstounské péče, nikoliv však pěstounské péče příbuzenské. V tom případě žadatelé totiž žádnou takovou přípravou projít nemusí, a často se stává, že se pěstouny stanou doslova ze dne na den (Pro 2017).

2.4.3 Příprava biologických dětí kandidátů

Příprava vlastních dětí kandidátů o pěstounskou péči bývá velice malá, až žádná. Podle MPSV sice odborné posouzení pro zprostředkování pěstounské péče obsahuje i vyjádření dětí žadatele, s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost, a posouzení jejich schopnosti přijmout dítě do rodiny, a téma *Práce s dětmi žijícími v rodině žadatele* patří do odborné přípravy žadatelů (MPSV 2020). Mnohem větší důraz se však většinou klade na přípravu pěstounů, neboť se má obecně za to, že největšímu tlaku budou vystaveni oni. Může tomu tak být, ale zároveň nemusí. Pokud totiž pěstouni své biologické dítě mají, nejsou to často oni, kdo si s přijatým dítětem hraje, kdo s ním sdílí pokojíček a kdo se s ním honí na zahradě, ale právě jejich vlastní dítě. Tíha odpovědnosti spolu s výchovou přijatého dítěte leží, pochopitelně, na pěstounech, nicméně i ono vlastní dítě bude potřebovat vědět, jak řešit konflikty s dítětem v pěstounské péči, jak se zachovat při jeho případných negativních projevech a předem být zpraven o tom, proč například vědomostní úroveň či fyzické schopnosti přijatého dítěte jsou mnohem menší než jeho, třebaže přijaté dítě je stejně staré či dokonce starší.

Zeulová (2012, s. 27–29) potvrzuje, že z předepsané přípravy kandidátů o pěstounskou péči jsou děti často vyjmuty, nicméně je dobré, navzdory tomuto faktu, biologické děti na příchod nového člena či členy domácnosti důkladně připravit. Mezi možné přípravy dětí na příchod nového člena patří například rodinné rozhovory o tom, co

pěstounská péče obnáší, jak se může dítě přicházející z ústavního zařízení chovat apod. Také je dobré předem se seznámit s rodinou, která dítě do pěstounské péče již přijala a může budoucím pěstounům předat cenné informace plynoucí ze zkušenosti, a vlastní děti žadatelů se mohou seznámit s již přijatými dětmi, jejich chováním a projevy, a udělat si tak alespoň přibližný obrázek o tom, co je samotné čeká. A konečně jsou tu ještě dvě rady, jak připravit biologické děti na příchod dětí do pěstounské péče, a těmi je vytyčení jasných rolí a dělba času. V prvním případě je dobré, pokud každé dítě v rodině bude jasně vědět, co je jeho úkolem i jeho vlastnictvím, který věšák, která polička a které místečko, kam si může „zalézt“, jsou jenom jeho a nikdo jiný na ně nemá právo. Ve druhém případě je na rodičích, aby se naučili spravedlivě dělit čas mezi všechny své děti, ať už biologické či přijaté, protože každé dítě potřebuje vědět, že je pro ně vzácné a jedinečné a že si na něho jeho rodiče vždycky čas najdou.

2.4.4 Výběr pěstounské rodiny konkrétnímu dítěti

Stejně jako vede obecní úřad s rozšířenou působností evidenci žadatelů, vede podobným způsobem evidenci dětí potřebných (Středisko náhradní rodinné péče 2021).

Krajský úřad přihlíží k:

- výsledkům odborného posouzení dítěte;
- výsledkům odborného posouzení žadatele;
- vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny;
- plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte (MPSV 2019).

Po shrnutí však víceméně platí, že výběr konkrétní rodiny se většinou odvíjí od individuálních potřeb konkrétního dítěte a od možnosti budoucích pěstounů tyto potřeby naplnit (Vodák 2021). Platí zde základní pravidlo zprostředkování náhradní rodinné péče: „Vždy je dítěti vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je“ (Bubleová, aj. 2018, s. 29, 30).

Jakmile krajský úřad přiřadí z evidence konkrétnímu žadateli konkrétní dítě, oznámí tuto skutečnost neprodleně vybranému žadateli. Na základě tohoto oznámení písemnou formou má žadatel právo seznámit se s dítětem. Žadatel je povinen nejdéle do 30 dnů od

přijetí oznámení krajského úřadu potvrdit přijetí dítěte a podat žádost o jeho svěřeni (MPSV 2019).

2.5 Přechod dítěte do pěstounské rodiny

Přechod dítěte do nové rodiny je v jistém smyslu nejvýraznějším a nejzlomovějším okamžikem v životě náhradních rodičů, jejich rodiny i samotného přijímaného dítěte. Je to okamžik, ve kterém dojde k naprosté změně zaběhlého způsobu života, trávení nedělních odpolední, volného času, ale i kamarádů, blízkých osob a někdy i zvyků a rituálů.

Přebírání dítěte může mít mnoho podob. Jinak bude probíhat přebírání právě narozeného miminka, jinak přebírání desetiletého dítěte. Jiné bude přebírání dítěte z ústavní péče a jiné z pěstounské péče na přechodnou dobu. Ať tomu bude tak, či onak, neexistuje jednotná příručka poskytující zaručené rady pro „správný“ postup při přijímání dítěte do vlastní rodiny. Každé dítě je naprosto individuální, prošlo si různými životními strastmi i radostmi, bylo vychovááno rozličnými lidmi i výchovnými postupy, má určité mentální schopnosti apod.

Při přebírání dítěte do pěstounské péče však byly určeny určité vzorce a pravidla, která by neměla být opomíjena, která však mohou být dle individuálních potřeb dítěte či pěstounů do určité míry modifikována. Jedno takové pravidlo zmiňuje například Zezulová (2012, s. 36): „U dětí v kojeneckých ústavech se často požaduje adaptační fáze při pobytu budoucích adoptivních rodičů v kojeneckém ústavu po dobu jednoho až třech dnů. Je to důležité nejen proto, abyste si na sebe s miminkem zvykli, ale i pro edukaci rodičů a zodpovězení nejrůznějších otázek, které vás napadnou“. Dále se Zezulová (2012, s. 37) ve svém díle zmiňuje o pravidlech pro přebírání dětí starších, většinou tedy pocházejících z ústavní výchovy. Píše, že u takových dětí je vhodné nejprve si od kmenového vychovatele dítěte vyžádat informace o komunikaci s dítětem, jeho zvláštěnostech a vhodném přístupu k němu. Caroline Archerová (2001, s. 20) upozorňuje na to, že třebaže se pěstounovi určité zažité vzorce chování, přístup personálu ústavní péče k dítěti nebo jeho zvyky a denní řád líbit nemusejí, je důležité alespoň nějakou dobu tyto vzorce a zvyky zachovat, neboť to může být jediný typ zkušeností, jaké dítě má. Neboť „co je známé, je vždy uklidňující, byť třeba bolestné“ (Archerová 2001, s. 20).

Také je vhodné, aby si pěstoun vyžádal informace o koníčcích dítěte, školních i mimoškolních kroužcích a aby ho přijal i se všemi jeho za dosavadní život nastřádanými poklady a cennostmi (Bubleová, aj. 2013, s. 30).

2.6 Organizace zaštiťující pěstounskou péči

Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, pěstounská péče není úkol snadný, je tedy nezbytné, aby účastníci pěstounské péče byli vhodným způsobem podporováni a doprovázeni. Doprovodnou organizaci si volí každý pěstoun / pěstounský pár sám. S touto organizací následně pěstoun uzavře tzv. Dohodu o výkonu pěstounské péče. Spolupráce pěstounů s touto organizací, zejména s jedním konkrétním doprovodným pracovníkem, zajišťuje podporu v oblasti psychologické, terapeutické či jiné odborné pomoci jak pro dítě, tak pro celou pěstounskou rodinu (Dobrá rodina 2015).

Doprovázejících organizací je poměrně mnoho, což umožňuje pěstounům výběr z barvitě palety tipů, způsobů i možností doprovázení na základě jejich vlastních představ, požadavků i specifických potřeb. Jednou takovou doprovodnou organizací je například Diakonie Most. Mezi jí nabízené služby patří uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, poskytování výchovné a poradenské služby osobám pečujícím, vzdělávání pěstounů, kontakt dítěte s biologickou rodinou, respitní péče, setkávání pěstounů a zprostředkování odborného poradenství. Veškeré tyto služby jsou poskytovány bezplatně (Diakonie 2021).

Mezi doprovodné organizace řadíme mimo jiné i organizaci Cestou necestou, jejímž posláním, jak sama hlásá, je podpora dobrého fungování rodiny s tím účelem, aby byla skutečně vhodným prostředím pro naplňování potřeb dítěte. S tím souvisí i podpora vzájemných vztahů v rodině a rozvoje potenciálu rodiny. Zaměřuje se na pěstouny a poručníky, jim svěřené děti a ostatní členy rodiny (Cestou necestou 2021).

Poslední vybraná doprovodná organizace nese název Sdružení pěstounských rodin a zaměřuje se na pěstouny, děti svěřené do péče a v důsledku i na celou pěstounskou rodinu. K setkávání doprovodného pracovníka organizace s rodinou dochází dle potřeb rodiny, minimálně však jednou za dva měsíce. Organizace spolupracuje se sociálním pracovníkem OSPOD, s lékaři, psychology, učiteli apod. Pro každé dítě se vypracovává individuální plán

ochrany, který je mimo jiné nápomocen optimálnímu rozvoji dítěte (Sdružení pěstounských rodin 2021).

Výše jmenované organizace se svou podstatou orientují především na zájmy pěstounů. Existuje však několik organizací, které měly za to, že se vlastním dětem pěstounů věnuje jen velmi málo pozornosti, a rozhodly se cíleně podpořit právě je. Mezi takto orientované organizace patří například Dobrá rodina, jejíž služby jsou tedy určeny biologickým dětem pěstounů a dětem pěstouny osvojeným. Nabízí přípravu vlastního dítěte pěstounů na příchod nového dítěte do rodiny, pobytové akce a skupinová setkávání s ostatními „nepěstounskými“ dětmi (Dobrá rodina 2021). Další podporu biologického dítěte rodičů–pěstounů projevila Duhová skleněnka, z.s. ve své kampani „Pěstounská péče očima biologického dítěte“, která nabádá rodiče–pěstouny ke komunikaci se svým vlastním dítětem (Duhová skleněnka 2018).

2.7 Zánik pěstounské péče

O zrušení pěstounské péče rozhoduje soud. Může se tak stát na základě žádosti pěstouna nebo také přirozeně, nabude-li svěřené dítě svéprávnosti, jinak zletilosti (Středisko náhradní rodinné péče 2021). Pěstounská péče však může zaniknout i z jiných, často závažných důvodů, jako jsou úmrtí dítěte, úmrtí pěstouna nebo při společné péči rozvodem manželů–pěstounů (Zlínský kraj 2021).

3 Nezastupitelná role rodiny

3.1 Rodina

„Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život,“ píše uznávaný psycholog Zdeněk Matějček (1994, s. 15). Rodina je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje (Fišerová 2018).

Jinde se zase dočteme, že pojem „rodina“ vůbec schopni definovat nejsme, neboť někdy se jím myslí „soužití muže a ženy, kteří jsou sezdáni, jindy se jím rozumí soužití muže a ženy, kteří sezdáni nejsou, ale trvale spolu žijí. Rodinou se rozumí i soužití svobodné nebo rozvedené matky s dětmi apod.“ (Navrátil 2018). Definice rodiny již padlo mnoho, co však je skutečně podstatou rodiny? Co odlišuje rodinu od jakékoli jiné instituce všude na světě? A proč nemůže skupina dětí v čele s hlavní vychovatelkou nahradit potřeby, které jiní dospělí s kupou dětí přirozeně mohou? Matějček nám odvozuje několik obecně platných principů rodinné výchovy.

První princip nazývá vzájemné uspokojování psychických potřeb. Tyto potřeby, jak autor dále uvádí, nekončí v dětském věku, nýbrž provázejí nás vlastně po celý život, i když v trochu jiné formě. Potřeby dětí jsou totiž uspokojovány rodičem/vychovatelem, zatímco potřeby dospělých jsou uspokojovány společným soužitím s dítětem. Dochází tedy k vzájemnému působení obou zúčastněných stran (Matějček 1986, s. 23, 24).

Dalším takovým obecně platným principem je trvalost a hloubka citových vztahů, jež by se vlastně mohly docela dobře označit jako základní pilíře rodiny. Dítě se v rodině učí milovat, učí se věrnosti a nesobeckosti a zároveň poznává, co to znamená sám být milován, vědět, že ho rodiče ani jeho blízcí neopustí a že je tu někdo, kdo tu bude vždy a jenom pro

něj. Roli zde hraje i další důležitý faktor, totiž společné plánování budoucnosti (Matějček 1986, s. 24, 25).

S posledním zmíněným souvisí další, neméně podstatný rys rodinného života, totiž prolínání soukromí. V rodině není možné žít a zároveň oddělovat život jedněch od druhých, rodičů od dětí a dítěte od ostatních sourozenců. Členové rodiny se zde scházejí u rodinného stolu, povídají si o zážitcích uplynulého dne, plánují a podnikají, řeší problémy a celkově budují společný domov, který je nepostradatelnou součástí jejich života (Matějček 1986, s. 25, 26).

Dále do typických rysů rodiny náleží i poznávání sociálních vztahů, role maminky a tatínka, sourozenců, babiček a dědečků, tet, strýců a jejich dětí... Mimo „lidské“ vztahy se v rodině dítě učí poznávat i vztah ke „svým“ věcem, ke zvířatům nebo například k práci i zábavě (Matějček 1986, s. 26).

Posledním principem rodinného života je důraz na soužití a s ním spojený osobní vztah. Zřetelně zde vystupuje prožívání radosti i hrdosti, když se dítěti něco podaří, a lítosti a zklamání, když se dítěti zrovna něco nepovede. Zároveň v rodině při neposlušnosti dítěte hraje mnohem větší roli dočasné porušení vztahu před trestem a odpuštění (Matějček 1986, s. 26).

Formy náhradní péče se v mnohém individuálně odlišují. Na tom by nebylo nic zlého, je dobré a žádané odlišovat se a zachovávat si svou individualitu. Obecně však platí, že principy rodinné výchovy od adopce či pěstounské péče směrem k ústavní výchově nepřiměřeně klesají, až docela mizí, neboť, jak již bylo vícekrát řečeno, ústavní výchova nemůže nikdy plně nahradit výchovu rodinnou (Matějček 1986, s. 27).

3.2 Dítě vyrůstající mimo funkční rodinu

3.2.1 Zvláštnosti dětí vyrůstajících mimo rodinu

„Aby se dítě vyvíjelo správně, potřebuje od samého příchodu na svět zdravou rodičovskou lásku, péči a pozornost. Bez úzkého a přívětivého kontaktu s jiným člověkem je u dětí fyzicky nemožné, aby se jejich tělo i duše vyvíjely optimálně a zdravě“ (Purvis, aj. 2013, s. 39). Autorka dále uvádí, že vývoj dítěte, které bylo bezprostředně po narození vystaveno nežádoucím vlivům a které nezažilo bezpodmínečnou lásku svého rodiče,

je výrazně ohroženější než vývoj dítěte, kterému se láskyplné péče dostalo, a úkolem pěstouna tedy je všechny tyto neuspokojené rané potřeby uspokojit (Purvis, aj. 2013, s. 39, 40).

Harry Harlow, americký psycholog, po celou řadu let činil experimenty s mláďaty opic. Experiment spočíval v tom, že odebral mláďata opic původní matce a zavřel je do klece. Jednu část mláďat však zavřel do klece se dvěma drátěnými opičími napodobeninami – jedna z nich byla „holá“, pouze se savičkou, ze které mohla opička přijímat potravu, druhá byla bez savičky, zato však pokrytá měkkou a příjemnou látkou. Obě tyto opičí kostry jen vzdáleně připomínaly opici. Po nějaké době truchlení nad ztrátou skutečné matky opička přilnula k napodobenině pokryté kožešinou, zatímco ke druhé, s mlékem, chodila jen v případě, že byla hladová. Když se potom objevilo nebezpečí v podobě strašidelné hlučící hračky, utíkala se schovat do měkké náruče „náhradní“ matky s kožešinou. Tato opička se dokonce po nějaké době pouhého sledování předmětu z bezpečné vzdálenosti odvážíla věc prozkoumat, protože věděla, že v případě potřeby má kam se ukrýt.

Opičky, které zůstaly v kleci samy a neměly oporu a bezpečí alespoň v „náhradních matkách“, byly bojácnější, a když se přihnala hlučící hračka, zalézaly do kouta klece, v němž se choulily, až docela znehybněly. Ani je nenapadlo onu nebezpečnou hračku blíže zkoumat (Matějček 1986, s. 36).

Pokusy na zvířatech, jejich reakce a uvažování, jen těžko můžeme zobecňovat na děti. Nebyl to však jediný případ experimentu s bezbrannými tvorečkami. MUDr. M. Damborská, primářka kojeneckého ústavu v Luhačovicích, prováděla pokus velmi obdobný. Před roční dítě postavila děsivého medvídky. Pokud dítě sedělo na klíně své matky, strach z neznámého trval pouze malou chvíli. Toto dítě si dokonce začalo hračku prohlížet a za pár okamžiků si s ní už hrálo. Jiné, stejně staré dítě, které pocházelo z kojeneckého ústavu, vsedě na klíně známé ošetřující sestry, propadlo panice a odmítalo mít s hračkou cokoli dočinění (Matějček 1986, s. 37, 38).

Tato porucha vzniká jako důsledek tzv. „psychické deprivace“, která je typická pro děti, které prožily alespoň část svého života v ústavní výchově, zejména v období od narození do staršího věku školního (Matějček 2005, s. 189), a definuje se jako „duševní strádání, konkrétně strádání z nedostatku citových a společenských podnětů“ (Matějček 1986, s. 42).

Jedním z projevů psychické deprivace u dítěte, se kterým se můžeme v praxi setkat, je narušený pocit bezpečí a důvěry k ostatním lidem. To se často projevuje agresivním chováním, sklony k sebepoškozování, neschopností adekvátně reagovat v určitých situacích, plytkostí vztahů a neschopností rozlišovat „hodné“ a „špatné“ lidi. Dalším projevem může být neschopnost dítěte orientovat se v čase a prostoru. V tomto případě se jedná o děti, které nedovedou pochopit, co znamená potom, za chvíli, doma a jinde. Typickou zvláštností dětí s psychickou deprivací mohou být i poruchy příjmu potravy, vyměšování a spánku, kam spadají například i nezdravé usínací rituály, kdy dítě bouchá hlavičkou o postýlku, dokud neusne (Bubleová, aj. 2013, s. 16, 17). Matějček (2005, s. 109) také odkazuje na své výzkumy dětí v dětských domovech, kde se děti z nedostatku uspokojení citových a společenských potřeb přejídají, čímž uspokojují alespoň potřeby nižší.

Mezi další zvláštní projevy těchto dětí řadíme i pokřivené reakce a deformované vzorce chování, s čímž souvisí i neschopnost vyhodnotit příčinu a důsledek svého chování. Děti, které jsou nastavené především na to, aby v nehostinných podmínkách dětského domova přežily, budou mít jiné vzorce chování než dítě, které vyrůstá v milující rodině, v bezpečí a přijetí. Děti, které byly v dětství odloučeny od jedné pečující osoby, mohou být dále uzavřené a odmítavé, nebo naopak přehnaně projevující touhu po náklonnosti. Tyto děti často skrývají city ze strachu před tím, někomu se otevřít a vydat své city „napospas“ (Bubleová, aj. 2013, s. 17).

Zvláštností vyskytujících se u dětí, které nepocházejí z funkční rodiny, je však mnohem více. Jedinec, který je vystaven zanedbávání, či dokonce týrání, se naučí starat se pouze sám o sebe, což bude mít ovšem neblahý vliv na jeho osvojování sociálních dovedností a respektování hranic (Purvis, aj. 2013, s. 33). Může se později projevovat manipulativně nebo velmi sebevědomě, neboť právě toto chování mu pomáhalo v nehostinných podmínkách přežít (Purvis, aj. 2013, s. 41) a možná nebude umět rozpoznávat ani tak přirozené vjemy, jako jsou hlad, žízeň, bolest nebo nepohodlí, neboť jeho vědomí sebe sama bude silně narušeno (Archerová 2001, s. 39).

3.2.2 Příčiny zvláštností dětí vyrůstajících mimo rodinu

Nejvýraznějším důvodem pro vznik psychické deprivace a s ní spojených problémů, jak uvádí Zdeněk Matějček např. v knize Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte

(Matějček 2005), je odloučení od pečující osoby (což bývá ve většině případů matka, ale je to kdokoli, koho dítě vnímá jako svého ochránce) v době separační úzkosti, tj. období mezi 7–8 měsíci. Potřeba jistoty totiž patří do několika ze základních duševních potřeb člověka (Matějček 2005, s. 67). Je to období, které je nesmírně důležitým činitelem v dalším vývoji dítěte, a jeho úspěšné absolvování důležitým předpokladem citových vztahů, které teprve přijdou. Pokud tato duševní potřeba nebude ve správném čase a v dostatečné míře naplňována, může se stát, že tento jedinec nebude schopen důvěřovat okolnímu světu a lidem v něm (Matějček 1986, s. 95) a zároveň může svou pozornost soustředit zejména na to, aby si sjednal bezpečí, a v takovém případě bude toto dítě neustále připraveno k „výpadu“ či k útěku (Kol. autorů 2018, s. 202).

Mnohé příčiny pokroucených vzorců chování a narušeného zdravého vývoje však mohou vznikat i v pozdějším věku. Opět Matějček uvádí, že k nim může dojít například na základě nenaplňování obecně platných principů funkční rodiny, které byly uvedeny výše a měly by být součástí života dítěte, pro které však v ústavní výchově prostor není.

Prvním principem je vzájemné uspokojování psychických potřeb. Je tím vlastně myšleno, že pokud dítě vyrůstá v rodině, „jeho“ dospělí lidé uspokojují jeho psychické potřeby, ale dokonce i samo dítě uspokojuje potřeby lidí, rodičů, se kterými sdílí domácnost. Pokud tato potřeba „ukojena“ není, může dojít k deprivaci dítěte (Matějček 1986, s. 23).

Dalším z takových principů je například trvalost a hloubka citových vztahů. Matějček uvádí, že právě tento princip tolik postrádá být sebelepší výchova v ústavní péči, neboť podmínek pro navázání opravdu trvalých a pevných vztahů, je zde velmi málo. Oproti ústavní výchově výchova náhradní rodinná nabízí těchto možností podstatně více. Roli v ní hraje i další důležitý faktor, totiž společné plánování budoucnosti (Matějček 1986, s. 24, 25).

S výše zmíněným souvisí prolínání soukromí. Těmito slovy se myslí skutečnost, že v dětském domově není ke společnému žití vychovatele a dětí prakticky žádná příležitost. Vychovatel bydlí mimo Domov, v něm samotném tráví jen odměřený čas a jeho povinností není sdílet svůj vlastní život s dětmi z dětského domova, vyslyšet jejich radosti i „bolístky“, „jen“ je zaopatřovat a fyzicky a materiálně zajišťovat (Matějček 1986, s. 25, 26).

V rodině dochází i k poznávání sociálních vztahů, příbuzenských pletenců, role maminky a tatínka, sourozenců, babiček a dědečků, tet, strýců a jejich dětí...

(Matějček 1986, s. 26). V ústavní výchově se nachází a o dítě pečují jen takzvaní strýcové a tety, kteří k blízkým příbuzným mají mnohdy velmi daleko.

Posledním principem rodinného života je důraz na soužití. Oproti ústavní výchově, v níž je kladen důraz zejména na odměny a tresty a s nimi spojené vychovávání svěřeného dítěte, nachází se v rodinné výchově něco navíc, něco nepostradatelného, a přitom tak nesamozřejmého, a tím je osobní vztah. Profesionální vychovatele „nepálí“, že dítě dostalo pětku, je mu lhostejné, že si dítě rozbilo hračku a že ho něco trápí. Bývá vůči jemu svěřeným dětem chladný a nenechává sebou cloumat city ke svým svěřencům. Naproti tomu rodič je vždy zklamaný ze selhání svých dětí, raduje se, že dítě dostalo pěknou známku a že si jeho učitel všiml jeho schopností, vadí mu, když dítě provede nějakou hloupost a zlobí se na něj, když je neposlušné (Matějček 1986, s. 26).

3.3 Sourozenecká pozice

Vyrůstat ve skupině sourozenců má jistě nepopíratelnou roli – děti se zde učí sociálnímu chování i sociálním rolím. Vzhledem k pořadí, v jakém do rodiny přišly, se učí podřizovat, učí se vést, dělit se, vyhrávat i prohrávat, vzájemně se ctít, bojovat jeden s druhým nebo spolu proti společnému nepříteli. Děti jsou tak schopné přijmout svou roli a své postavení, jak s veškerými výhodami, tak i se všemi nepříjemnostmi. Zkušenost, jakou si při svém postavení se svými sourozenci prošly, je bude mnohdy provázet po celý život. Bude zřejmě ovlivňovat volbu budoucího partnera i výchovu vlastních dětí (Prekop 2002, s. 12, 13).

Výše uvedená chvála skupiny sourozenců se může zdát jako něco naprosto samozřejmého a pochopitelně žádoucího, třeba jedináčkovi to však tak jednoznačné připadat nemusí. Jedináček nemusí vnímat příchod nového dítěte do rodiny jako výhru, nemusí si umět představit, co spolu s novým členem budou podnikat a jak jim spolu bude dobře, protože se může soustředit jen na to zlé, co nové dítě – ať už vlastní, narozené matce původně jedináčka, nebo nevlastní – pravděpodobně přinese. Jirina Prekop ve své knize (2002, s. 55) dokonce popisuje příchod nového člena do rodiny jako jednu z nejdrastičtějších zkušeností, jakými si jedináček může projít. Život v rodině se najednou přestává točit jen a jen kolem něho, čas rodičů, prve věnovaný jenom prvorozenému, se najednou dělí mezi dvě děti, z toho převážná část se dostává právě tomu nově příchozímu.

„Žárlivost mezi dětmi v rodině je velice častým jevem a znepříjemňuje společný život. Děti, které byly v minulosti zraněny, prožily odloučení, ztrátu, zanedbávání nebo zneužívání, se často neumí dělit – zvláště o rodiče a osobní prostor,“ potvrzuje výše zmíněné Caroline Archerová (2001, s. 93) a zároveň předkládá další problém, totiž potíže doprovázející všechny děti pocházející z ústavních zařízení nebo nefunkční rodiny. Zvláštnostem dětí vyrůstajících mimo funkční rodinu byly věnované předchozí dvě kapitoly, proto není nutné zmiňovat je i na tomto místě. Je však nezbytné uvědomit si žalostnou situaci biologického dítěte rodiny, jenž je náhle s příchodem nového člena rodiny vystaven silnému tlaku způsobenému specifiky v chování i v povaze přijatého dítěte, a jehož pozice v rodině nemusí, ale může být právě touto situací silně ohrožena.

Vedle sourozenecké žárlivosti mohou v rodině vyvstat i další negativní projevy, a těmi jsou spojenectví a rivalita (Vágnerová 2012, s. 82). Jak již bylo řečeno výše, každý sourozenec zaujímá specifickou roli a pozici, která mu často „padla do klína“ na základě pořadí narození, a s ní i veškerá privilegia a těžkosti, které tato role obnáší (Zezulová 2012, s. 59, 60). Příchod dítěte do své náhradní rodiny je často spojen s pocity ohrožení a s odmítáním mnohem silnějším, než kdyby se dítě do rodiny narodilo (Vágnerová 2012, s. 82).

Specifickou skupinou, přicházející do náhradní rodinné péče, jsou děti školního věku, jejichž projevy chování mohou mít výraznější podobu než dětí jiného (zejm. mladšího) věku. Vlastní děti náhradních rodičů mohou a zřejmě budou nové dítě vnímat jako vetřelce. Mohou mít problém ho přijmout ne z toho důvodu, že je „přijaté“ a „nevlastní“, nýbrž právě proto, že se nějakým způsobem vymyká normě, a ony nechápou, proč. Konkrétně pro tuto skupinu dětí je však naprosto nezbytné, aby se do již vzniklé sourozenecké skupiny začlenily. Bude to zřejmě nelehké a nemusí to být hned, nicméně je důležité, aby příchozí dítě jeho noví sourozenci mezi sebe přijali a naučili se ho akceptovat (Vágnerová 2012, s. 114, 115).

Přijmout dítě do rodiny může být jak pro přijímané dítě, tak pro děti, které v rodině žily dlouho před tím, velmi traumatizující zkušenost. Mnohdy to bude čas, kdo ukáže, zda bylo toto rozhodnutí ze strany rodičů–pěstounů správné nebo ne. Ať však čas rozhodně tak či tak, Jirina Prekop (2002) vkládá do sourozeneckých vztahů neochvějnou víru a naději: „Ať jsou ale pochváleny všechny krize, které člověk přestojí! Kdyby se nikdy neocitl ve tmě, nikdy by neocenil světlo. Tak jako po každé noci přichází den a člověk se může nadechnout až poté, co vydechl, mají smysl všechny krize, jež člověk prožívá ve svých rodinných vztazích. Na každém utrpení se dá uzrát“ (Prekop 2002, s. 13).

4 Cíl bakalářské práce a metodologie průzkumu

4.1 Uvedení do průzkumu

Následující kapitoly bakalářské práce jsou zaměřeny přímo na problematiku pěstounské péče z pohledu biologických dětí v rodině. Toto téma bylo vybráno zejména z toho důvodu, že většina průzkumů s tématem pěstounské péče se zaměřuje především na dítě nebo děti přijaté do pěstounské péče, na jejich vnímání a prožívání, a mnohem méně je věnována pozornost biologickým dětem, které v celkovém pojetí pěstounské péče sehrávají nemalou roli. Není tomu totiž vždycky tak, že se pěstouny rozhodly stát osoby bezdětné, nebo jejichž „vlastní“ ratolesti již „vylétly z hnízda“, ale mnohdy jsou to lidé, kteří se rozhodli přijmout dítě do pěstounské péče právě v době, kdy biologické děti s nimi bydlí ve společné domácnosti. Důvodem pro zvolení tématu byl i fakt, že autorka práce je biologickým dítětem pěstounských rodičů a sama se setkala s radostmi, ale hlavně přemáháním, sebezapíráním a nepředvídatelnými situacemi, které tento stav přináší. Snahou rovněž bylo poznat názor lidí, kteří sdílí stejné nebo alespoň velmi podobné zkušenosti a možná mohou nejen jí poskytnout dobré postřehy i nedocenitelné rady.

Následující část bakalářské práce byla inspirována bakalářskou prací Barbary Helešicové (2016), která zvolila téměř totožné téma. Téma její bakalářské práce je „Jak vnímají vlastní děti náhradních rodičů pěstounskou péči“. Vzhledem k tomu, že pro účely bakalářské práce jak této, tak její, byla využita forma kvalitativního průzkumu metodou polostrukturovaného rozhovoru, nebylo možné neformulovat některé otázky podobným způsobem a s velmi podobným zaměřením.

4.2 Cíl bakalářské práce a formulace průzkumného problému

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak vnímají biologické děti pěstounskou péči ve své rodině, a formulovat doporučení budoucím pěstounům. Snahou a cílem průzkumného šetření bylo popsat vliv přijetí dítěte/děti do pěstounské péče na biologické děti rodiny, ukázat nové postupy při výkonu pěstounské péče, popsat prožívání biologických dětí přítomnosti pěstounského dítěte/děti v rodině a navrhnout doporučení pro současné i budoucí pěstouny.

Průzkumný problém byl upřesněn průzkumnými otázkami:

VO1: Jakým způsobem se biologické děti podílely na rozhodování rodičů o pěstounské péči a na přípravě na ni?

VO2: Jak biologické děti vnímaly pěstounskou péči v době přijetí dítěte a jak teď?

VO3: Co by biologické děti rády změnily na průběhu pěstounské péče?

4.3 Metodologie průzkumu

V rámci potřeby zjištění názorů a postojů biologických dětí pěstounských rodičů bylo provedeno kvalitativní šetření. Využitou metodou byl polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor se kromě identifikačních úvodních otázek skládal z 25 předem připravených otevřených otázek, na které respondenti odpovídali. Podle aktuální situace bylo občas pořadí jednotlivých otázek u jednotlivých respondentů změněno, a bylo-li to potřeba, jednotlivé otázky byly ještě upřesněny.

Kvalitativní výzkum a kvalitativní průzkum

Pojem kvalitativní výzkum v sobě nese širokou škálu přístupů, není tedy možné, aby byl vymezen či prováděn jediným uznávaným způsobem (Hendl 2016, s. 45, 46). Může být jak intenzivní, tak dlouhodobý, často podle toho, jakým účelům má sloužit a jakým způsobem má být prováděn. Výzkumník ho může zaznamenávat jako audio nahrávku nebo s obrazovým záznamem, které posléze zanalyzuje. Kvalitativní výzkum je náročný i v tom, že výzkumník často musí pozorovat okolní prostředí, všimnout si mimoverbálního projevu a celkově si utvořit celistvý, ale vnitřně diferencovaný obraz (Gavora 2010, s. 181). Vlastnosti a schopnosti kvalitativního analytika jsou tedy zejména pozornost, pečlivost, citlivost pro detail, představivost a neméně i odstup od reality. Ty by mu měly umožnit proniknout do jádra případu, číst mezi řádky a vystihnout pravou podstatu jevů. Mohlo by se zdát, že výsledky získané kvalitativní metodou mohou být ovlivněny subjektivitou výzkumníka, kterému se nemusí zcela podařit oprostit se od ní. Pravda je však taková, že pokud bude výzkumník dostatečně systematický, pečlivý a bude uplatňovat správné postupy, může se bez obav příklonu k subjektivitě vyhnout (Skutil 2011, s. 214). Navzdory tomu i kvalitativní výzkum má své jisté nevýhody a rizika, kterým se často kvalitativní výzkumník vydává všanc. Dle Hendla (2016, s. 48) mezi ně patří špatná zobecnitelnost na populaci a do jiného prostředí, obtíž

provádět kvantitativní predikce, větší obtížnost testování hypotézy a teorie a časová náročnost některých fází. Mezi metody, jaké v kvalitativním výzkumu můžeme nalézt, patří pozorování, rozhovor/interview a analýza produktů člověka (Gavora 2010, s. 186).

Pro účely bakalářské práce byl proveden intenzivní průzkum. K jeho zaznamenání posloužily audio nahrávky s obrazovým záznamem, které byly následně zanalyzovány. Všímat si okolního prostředí nebylo možné, neboť průzkum nebyl proveden v přímém kontaktu, nýbrž přes komunikační platformu Google Meet. Přesto však byla snaha o pečlivost a systematičnost, a tím pádem o vyhnutí se zaznamenání subjektivních soudů a vlastních názorů. Nicméně je možné, že dosažené výsledky budou velmi těžko zobecnitelné z důvodu nízkého počtu respondentů, se kterými byl průzkum proveden.

Rozhovor

„Metoda je cesta za určitým cílem. Cíle jsou odlišné, proto také cesty k jejich dosažení jsou různé“ (Skutil 2011, s. 79). Metoda rozhovoru se užívá zejména v případech, kdy je potřeba dopátrat se „hlubších“ informací, jako jsou názory jedince, jeho postoje a záměry a další informace podobného charakteru (Ferjenčík 2010, s. 171). Od výzkumníka se požaduje zejména dovednost, citlivost, koncentrace, interpersonální porozumění a disciplína (Hendl 2016, s. 170).

Rozhovor může mít spoustu podob, mezi nejčastěji uváděné však patří rozhovor strukturovaný, nestrukturovaný a polostrukturovaný.

Strukturovaný rozhovor se skládá z předem připravených otázek a nabídek odpovědí (Skutil 2011, s. 91). Při nestrukturovaném rozhovoru je výzkumníkem předem určeno pouze všeobecné schéma a cíl, nikoliv znění nebo pořadí otázek, tato metoda má tedy spíše podobu přátelského popovídání (Gavora 2010, s. 201). Možno říci, že polostrukturovaný rozhovor je směsicí obou předchozích typů. Výzkumník sice má předem připravené otázky, to mu však nezabraňuje do rozhovoru volně vstupovat, pokládat doplňující otázky a dané otázky případně dovysvětlovat (Skutil 2011, s. 91).

Výzkumník má rovněž možnost využít různé typy otázek. Základní členění definuje otázky otevřené a otázky uzavřené. Otevřené otázky nabízejí respondentovi možnost a svobodu volně se vyjádřit, kdežto u uzavřených otázek si respondent vybírá z předem daných odpovědí. Další členění dělí otázky na primární a sekundární, přičemž primární jsou

ty, které výzkumník formuloval ještě před samotným rozhovorem, a sekundární otázky ty, které výzkumníka budou napadat již během rozhovoru (Ferjenčík 2010, s. 176, 177).

Každému rozhovoru musí bezpodmínečně předcházet fáze plánování, ve které si výzkumník určuje cíl výzkumu, způsob získání informací a cílovou skupinu (Ferjenčík 2010, s. 179). Dalším krokem, k jakému by mělo před rozhovorem dojít, je příprava a nastavení dobré atmosféry a celkové vytvoření podmínek, ve kterých se respondent bude cítit dobře. Často se pro rozhovor doporučuje tiché a klidné místo, kde budou mít výzkumník s respondentem soukromí. Poslední nezbytnou, rozhovoru předcházející fází, kterou by interviewující neměl opomenout, je představit se respondentovi, seznámit ho s účelem rozhovoru, připravit ho na přibližný rozsah a způsob rozhovoru a bude-li použit hlasový nebo obrazový záznam, musí si vyžádat respondentův nejlépe písemný souhlas (Skutil 2011, s. 92).

Na tyto přípravné kroky navazuje stěžejní část rozhovoru, obvykle označovaná jako jádro interview, právě v ní totiž dochází k získávání „jádrových informací“ na základě výzkumníkem pokládaných otázek.

V závěru rozhovoru by mělo dojít k ocenění ochoty respondenta a k poděkování za spolupráci. Může také dojít k určitému shrnutí hlavních bodů rozhovoru a případně i k naplánování dalšího shledání, vyžaduje-li to podstata rozhovoru. Závěrečná fáze rozhovoru je rovněž typická tím, že v ní, již bez přítomnosti respondenta, dochází k vyhodnocení proběhlého rozhovoru. Zde postupně dojde ke zpracování surových informací, jejich třídění, zanalyzování a důkladnému vyhodnocení (Ferjenčík 2010, s. 180–182).

Z důvodu vládních opatření ve spojitosti s koronavirovou situací byl rozhovor pro účely bakalářské práce prováděn přes komunikační platformu Google Meet. Každému respondentovi byl v dostatečném předstihu poslán odkaz na schůzku, ke které se potom respondent přihlásil.

Rozhovory byly pořízeny v únoru a březnu roku 2021. Před každým rozhovorem došlo k telefonickému spojení se s respondentem a k jeho seznámení s účelem rozhovoru a přibližným charakterem otázek. Respondenti byli osloveni doprovázejícím pracovníkem autorčiných rodičů–pěstounů, který respondenty osobně znal.

Před rozhovory byl připraven seznam otázek a také přibližná struktura rozhovoru. Otázky rozhovoru byly koncipovány způsobem, abych došlo k dosažení odpovědí na předem dané průzkumné otázky (viz Příloha č. 1).

Každý rozhovor začal vzájemným představením. Dále byli respondenti obeznámeni s účelem rozhovoru a důvodem tématu bakalářské práce. Představen byl i cíl průzkumu. Respondenti byli seznámeni s právem neodpovídat na jakoukoliv otázku a s tím, že oni sami zůstanou v naprosté anonymitě. Všichni respondenti souhlasili, že jejich výpovědi budou označeny zvoleným písmenem. Jako poslední, s čím byli respondenti v rámci úvodní fáze rozhovoru seznámeni, byl přibližný průběh rozhovoru včetně přibližného časového rozložení.

Nejprve respondenti zodpověděli otázky týkající se identifikačních údajů – ty byly zaznamenány průzkumníkem písemně. Následoval samotný rozhovor vedoucí v zodpovězení průzkumných otázek, před kterým byl každý respondent požádán o svolení vytvoření nahrávky rozhovoru.

Většinou ještě v den po uskutečněném rozhovoru byly rozhovory doslovně přepsány a následně pomocí kódů kategorizovány a zanalyzovány. Bylo velmi náročné až nemožné všimnout si okolností rozhovoru, prostředí nebo mimoverbálních projevů, neboť, jak již bylo zmíněno, rozhovory neproběhly tváří v tvář, aby bylo možné všimnout si něčeho jiného, než byl slovní projev jednotlivých respondentů.

4.4 Charakteristika respondentů

Respondenti byli vybíráni na základě předem stanovených kritérií, která měla sloužit k naplnění daných průzkumných otázek, a zároveň definovat určité závěry pro konkrétní skupinu. Pro účely bakalářské práce se do rozhovoru zapojilo celkem 5 respondentů, z toho dvě ženy a tři muži.

Rozhovor byl zaměřen na biologické děti dlouhodobých pěstounů ve věku 18–30 let. Tato podmínka byla určena zejména z důvodu dostatečné mentální i fyzické vyspělosti zapojených osob a zároveň z důvodu poměrně čerstvé zkušenosti s životem biologického dítěte pěstounských rodičů s dítětem přijatým do pěstounské péče ve společné domácnosti. Rovněž podmínka z průzkumu vyloučila osoby, které jsou biologickým dítětem pěstounů vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu, neboť přijaté dítě v rodině v tomto

případě zůstává kratší dobu než rok, tudíž by zkušenosti těchto rodinných příslušníků byly jiné než dětí rodičů vykonávajících dlouhodobou pěstounskou péči.

Dalšími podmínkami bylo, aby respondenti pocházeli z rodiny, do které bylo přijato nejméně jedno dítě do pěstounské péče, a aby strávili s dítětem přijatým do pěstounské péče ve společné domácnosti nejméně jeden rok. Respondenti byli vybráni ze dvou sousedních krajů České republiky.

Respondent č. 1

Respondent č. 1, pro účely bakalářské práce označený M., je osmnáctiletý muž. Bydlí ve městě a jeho trvalým bydlištěm je stále jeho rodný dům, momentálně však bydlí při škole. Uvedl, že dosud má ukončené pouze základní vzdělání, je však v posledním ročníku oboru strojírenství a na jaře se chystá maturovat. Má dva biologické sourozence, sestru (45 let) a bratra (37 let), kteří již doma nebydlí. Rodiče do dlouhodobé pěstounské péče přijali tříletou dívku, které je momentálně 16 let. V době příchodu dívky do pěstounské péče bylo M. 5 let, strávil s ní tedy ve společné domácnosti přibližně 13 let.

Respondent č. 2

Respondentka č. 2, pro účely bakalářské práce označená K., je žena, které je 29 let. Pochází z menšího města, nyní však již v rodném domě nebydlí. Před několika lety se vdala a nyní bydlí spolu s manželem, se kterým má malou dceru. Vystudovala dvě vyšší odborné školy a do začátku mateřské dovolené pracovala v oblasti sociálních služeb. Jeden čas prý pracovala v nízkoprahovém zařízení. K. má dva biologické sourozence, bratra (26 let) a sestru (16 let), kteří dosud bydlí s rodiči v rodném domě. Do jejich rodiny v rámci pěstounské péče postupně přišlo osm dětí, z toho tři chlapci (5 let, 6 let a 14 let) a pět dívek (7 let, 9 let, 15 let, 22 let a 25 let). Sedm z nich pochází z jedné biologické rodiny. Dvě nejstarší dívky již s rodinou nebydlí. Věk K., kdy do rodiny přišlo první pěstounské dítě, byl 13 let, a společně s ním strávila v rodině přibližně 6 let.

Respondent č. 3

Respondent č. 3, pro účely bakalářské práce označený A., je osmnáctiletý- (téměř devatenáctiletý) muž. Bydlí stále v rodném domě v malé vesnici. Momentálně dokončuje střední školu v oboru strojírenství, a jelikož je v posledním ročníku, na jaře bude maturovat.

A. má dvě sestry (35 a 33 let) a dva bratry (36 a 13 let), z nichž v původní rodině s A. bydlí již pouze mladší bratr. Do pěstounské péče byly najednou přijaty tři děti, dívka (18 let) a dva chlapci (11 a 6 let). Jedná se o biologické sourozence. V době přijetí dětí do pěstounské péče bylo A. 13 let.

Respondent č. 4

Respondentka č. 4, pro účely bakalářské práce označená N., je žena ve věku 20 let. Pochází z menšího města, již se však osamostatnila a bydlí přibližně rok se svým přítelem mimo původní rodinu. Vystudovala střední školu s maturitou a nyní dálkově studuje vysokou školu se zaměřením na sociální činnost. N. nemá žádné biologické sourozence, když však byla ještě malá, její rodina adoptovala jednu dívku (15 let), a po nějakém čase se její rodiče stali pěstouny a přijali do své péče chlapce (12 let). V době přijetí chlapce do pěstounské péče bylo N. 12 let.

Respondent č. 5

Respondent č. 5, pro účely bakalářské práce označený J., je čtyřiaadvacetiletý muž. Jeho rodina pochází z okraje malé vesnice, kam J. dosud pravidelně dojíždí, momentálně však kvůli práci bydlí na rok mimo domov. Vystudoval gymnázium a vysokou školu s biologickým zaměřením a nyní pracuje jako biolog. J. má pět biologických sourozenců, z toho čtyři sestry (26 let, 22 let a 16 let a 16 let) a mladšího bratra (19 let). Všichni sourozenci dosud bydlí v původní rodině. Jeho rodiče nejprve do pěstounské péče přijali dívku (21 let), která však již založila rodinu a s pěstounskou rodinou nebydlí, a později chlapce (4 roky) a holčičku (2 roky). V době přijetí prvního dítěte do pěstounské péče bylo J. 17 let.

5 Zjištěné výsledky, jejich analýza a návrh doporučení

5.1 Průzkumná zjištění

5.1.1 Rozhodování rodiny o pěstounské péči a příprava na ni

Rozhodnutí o uskutečnění pěstounské péče

Víte, z jakého důvodu se Vaši rodiče rozhodli stát se pěstouny?

Všichni respondenti uvedli, že důvody rodičů/rodiče pro vstup do pěstounské péče znají. Ve dvou případech, u respondentů K. a A., se jednalo o příbuznost s přijímaným dítětem, které by v případě nepřijetí rodiči respondentů bylo umístěno do ústavního zařízení nebo k osobám cizím. Respondenti N. a J. uvedli jako jeden z důvodů dobrou zkušenost rodičů buď v sociální oblasti, nebo s výchovou. Jak uvedl respondent J.: „Oba rodiče mají bohaté zkušenosti s výchovou dětí, tak se rozhodli pro pěstounskou péči.“ Tento respondent viděl rovněž důvod přijetí dítěte v touze matky–pěstounky po práci z domova. Respondent M. uvedl, že důvodem byla touha rodičů po dívce v rodině, což popsal slovy: „Rodiče vždycky chtěli holčičku [...], a tak se mamka rozhodla, že si vezmou holčičku do pěstounské péče.“

Jaké to pro Vás bylo, když Vám rodiče oznámili, že se rozhodli stát se pěstouny?

Více než polovina respondentů si nedovedla představit, co všechno pěstounská péče u nich v rodině bude obnášet. „Já jsem teda nevěděla vůbec přesně, co to ta pěstounská péče je,“ vypověděla respondentka K. Vyloženě negativní reakce byla ze strany pouze respondenta A., který se bál ztráty celkového komfortu nebo omezení lásky svých rodičů. „Spíš jsem nechtěl, protože jsem měl svoje pohodlí, a věděl jsem [...], že mi to ubere na mém prostoru a částečně i na lásce mých rodičů.“ Respondenti K. a N. měli za to, že jim to připadalo normální a přirozené a respondent J. zastal nevyhraněný názor.

Měl/a jste prostor pro vyjádření svého názoru?

Všem respondentům se dostalo prostoru pro vyjádření svého názoru. „Ano, měl a rodiče se s námi o tom bavili,“ potvrdil respondent J.

Příprava na přijetí dítěte

Jaké obnášelo rozhodnutí o přijetí dítěte do rodiny přípravy?

Respondent M. uvedl, že jeho rodiče museli podstoupit psychotesty a školení. „Rodiče [...] chodili na různé psychotesty, na nějaká školení a tak.“ Respondentka N. uvedla, že jakožto dítě potencionálních pěstounů prošla rozhovorem s psychologkou a šetřením, a respondentka K. si matně vybavovala, že i ona prošla „testy“. „Já se přiznám, v těch třinácti letech moc nevnímala, jaké přípravy by mohly být, i když ale [...]. Já si pamatuju, že jsem taky musela na nějaké testy...“ U většiny respondentů byly změny zejména materiální, dále psychické, jako třeba připravení se na hluk nebo přemáhání se, návštěvy vyhlédnutého dítěte, změna školy či školky a rozhovory s rodiči. To výstižně popsal například respondent J.: „Museli jsme se připravit na to, že se budeme muset začít víc uskrovnovat, víc přemáhat, že zřejmě bude větší hladina hluku a... taky jsme připravovali zázemí pro děti, jako například místo na spaní a tak.“

Jaká byla Vaše příprava na přijetí dítěte do pěstounské péče a v čem spočívala?

Zde respondenti reagovali velmi podobně jako u otázky *Jaké obnášelo rozhodnutí o přijetí dítěte do rodiny přípravy?* Respondenti M. a A. nevěděli o tom, že by prošli jakoukoli cílenou přípravou, další respondentka K. uvedla, že žádnou přípravou neprošla. „Tak to nevím, ale myslím si, že takhle v třinácti jsem přípravu jako takovou moc nevnímala.“ Jediná respondentka N. uvedla, že prošla šetřením u psychologky. „Byly jsme u paní psychologky, která s námi mluvila o tom, jaké to bude a na co se máme připravit a jestli se vším souhlasíme...“ Respondenti dále uváděli, že jejich přípravy byly především psychické se zaměřením na budoucnost (budou muset být trpěliví, učit se sebezapření a pomáhat v domácnosti) a že spočívaly i v rozhovorech s rodiči. „Budu muset být trpělivý a budu se muset umět víc zapřít, zřejmě. Takže budu muset být připraven pomoci rodičům, když to budou potřebovat,“ řekl respondent J.

5.1.2 Život s novým členem v rodině v době přijetí i aktuálně

Příchod nového člena do rodiny

Jaké to bylo, když přijímané dítě do rodiny přišlo?

Respondent M. uvedl, že dítě bylo zamlklé až apatické. „Celou cestu domů jenom pořád koukala z okna, že snad nebyla nikdy venku a ze začátku byla hrozně tichá.“ Také řekl, že do pěstounské rodiny přijeli příbuzní této rodiny, aby se s přijatým dítětem seznámili. Respondent A. přiznal, že to bylo zvláštní z důvodu patrného intelektuálního rozdílu mezi přijatými dětmi a tím, na co byl zvyklý, což popsal slovy: „Viděl jsem tam ten intelektuální [...] rozdíl mezi těmi dětmi, které nedostávaly tolik toho, co jsem dostával já od svých rodičů...“ Přijetí dětí mu zároveň ubralo na osobním prostoru. Dva respondenti K. a N. uvedli, že jim příchod dítěte do rodiny připadal normální, přirozený, a respondent J. řekl, že příchod dítěte nevyžadoval moc velké oběti a že se jeho rodina zejména snažila o to, aby si v ní nové dítě zvyklo. „Snažili jsme se, aby si u nás co nejvíce zvyklo, pokoušeli jsme se [...] starat se o něj, aby se u nás cítilo dobře...“

Uskutečnila se Vaše očekávání?

Respondentka K. očekávání neměla. Respondenti M. a J. uskutečnění očekávání potvrdili, respondent J. s poznámkou, že se vyplnilo očekávání, že se bude muset uskrovnovat a že to bude náročné. „Jestli je to ve smyslu, ... že to bude náročné a že se budeme muset uskrovnovat, ano.“ Respondentka N. uvedla, že očekávala bratra, kterého taky dostala. Poslední respondent A. řekl, že měl původně negativní očekávání, která trvala ještě asi rok a půl po přijetí dítěte. „[...] jsem měl spíš negativní očekávání, která jsem měl první řekněme rok, rok a půl ještě potom, že jsem se s nimi ještě pořádně tak neznal.“

Jaké nastaly změny po příchodu dítěte do rodiny?

Respondenti jako změny uváděli změny v povinnostech, omezení soukromí, psychická vyčerpanost členů rodiny, méně času na biologické děti, další materiální změny, finanční náročnost, změna velikosti rodiny a změna napětí v rodině, ale i častější podnikání výletů a akcí. Výše zmíněné výstižně popisuje respondentka K.: „[...] třeba z té finanční stránky ze začátku, ale zase na druhou stranu, podnikali jsme výlety, jezdili jsme na akce a podobně,

takže se to něčím vždycky vykompenzovalo.“ „Museli jsme se víc starat, bylo potřeba větší trpělivosti i vůči dětem i vůči sobě navzájem, zřejmě změna napětí...“ uvedl respondent J.

Nový sourozenec

Byla postupem času péče o dítě přijaté do pěstounské péče stále stejná, jako na začátku?

Tři respondenti M., A. a J. přiznali, že ze začátku byla péče o přijaté dítě velmi náročná, postupem času však docházelo ke zlepšení, což výstižně popsal respondent A: „Rozhodně nebyla. Podle mě je to teď jednodušší mnohem...“ Respondentka N. uvedla, že ze začátku byla péče o dítě snadná, později se však u dítěte projevilo specifické chování, které, jak respondentka uvedla, tyto děti mají, a proto následovalo náročné období, postupem času se však situace uklidnila. „Nějakou chvíli to bylo všechno růžové, všechno bylo skvělé a pak bylo dlouhé období, které bylo náročné...“ Poslední respondentka K. řekla, že péče o dítě nemůže být nikdy postupem času stejná z důvodu individuality dítěte. „To nikdy není, protože každé dítě je úplně jiné a to dítě roste a ty potřeby se mu mění...“

Musel/a jste někdy s novým sourozencem rodičům pomáhat a případně jak?

Všichni respondenti uvedli, že museli s novým sourozencem pomáhat. U většiny z nich se jednalo o hlídání, pomoc s domácími pracemi, hraní si s dětmi, pomoc s péčí o dítě (např. přebalování), vodění do a ze školy a pomoc se školními povinnostmi. To dokládají například slova respondentky K.: „My jsme pomáhali všichni. Pomáhali jsme moc rádi. Pomáhali jsme tak, že jsme chodili ven, hráli jsme si s těmi dětmi, pomáhali jsme s běžnými věcmi, jako přebalování... vlastně se vším. Co bylo zapotřebí.“

Objevily se nějaké problémy v souvislosti s přijetím dítěte?

Respondenti M. a K. uvedli problémy chování, většinou disociálního rázu, přijatého dítěte, jako je lhaní, podvody, krádeže a útěky z domova. „Když byla menší, tak ty podvody, lhaní,“ potvrdil respondent M. Dva respondenti K. a A. řekli, že nastaly kromě jiného i problémy s biologickou rodinou přijatého dítěte, z toho respondent A. uvedl, že to bylo z důvodu převedení některých dalších rodičovských práv na pěstouny, což se biologickým rodičům dítěte nelíbilo. „Problémy byly maximálně tak na straně jejich rodičů, protože nesouhlasili s tím, aby [...] mamka [...] mohla podepisovat papíry za ně, třeba na výlety do školy a tak, protože nebyla zákonný zástupce, takže s tím byl problém, protože to

samozřejmě nechtěli rodiče jejich...“ uvedl respondent A. Respondentka K. zase vzpomínala na „boje“ mezi ní a přijatým dítětem, zejména v souvislosti s pozorností matky–pěstounky, ale i z důvodu napodobování biologického dítěte přijatým dítětem. „Ona si tam to místo snažila vydobýt a já jsem se ho snažila udržet...“ Dva respondenti A. a J. také uvedli jako problém psychické i fyzické vyčerpání některých členů rodiny a respondent J. i méně klidu na práci a učení, což popsal slovy: „[...] větší napětí z důvodu fyzické i psychické vyčerpanosti...“ Posledním uvedeným problémem byl problém v soužití adoptované sestry respondentky N. s přijatým dítětem.

Našli jste si s přijatým dítětem nějaké společné zájmy, hry, aktivity?

Všichni respondenti si s přijatým dítětem či přijatými dětmi našli společnou aktivitu. Aktivity se orientovaly od hry Člověče, nezlob se, lega a dalších podobných her, přes společné venčení psa a pěstování hudby a tance, až po trénování na řecko-římský zápas a společné chození do posilovny, což popsal respondent A. takto: „Dělal řecko-římský zápas [...] chodil tam i starší brácha, pak i já, pak i mladší brácha a teď jak rostly děti, tak tam začala chodit i L., začal tam chodit V., O. taky...“

Mluvili jste někdy s rodiči o dítěti v pěstounské péči?

Všichni respondenti dosvědčili, že s rodiči o přijatém dítěti mluvili. Respondent M. s rodiči o dítěti v pěstounské péči mluvil teprve tehdy, když nastaly opravdové problémy. „To až když jsem byl starší, to až když jsem byl na druhém stupni, tak kolem sedmé šesté třídy, když už byla ségra opravdu nezvladatelná, že nevěděli, co s ní...“ Respondentka K. řekla, že ačkoliv s rodiči o dítěti mluvila, její rodiče si mysleli, že mluví ze žárlivosti, a příliš ji nebrali vážně. „Jo, řešili, ale oni to brali tak, že jsem v pubertě a že žárlím, a tenkrát tam byly třecí plochy, tak ono to bylo opravdu hodně sporné.“ V rodině respondenta J. se komunikovalo zejména o tom, co by se mohlo zlepšit.

Změnily se nějak po příchodu dítěte vztahy v rodině?

Větší část respondentů, konkrétně respondenti M., N. a J., si není vědoma změny vztahů, jen někteří z nich uvedli, že v rodině například častěji docházelo k hádkám. Dva respondenti A. a K. řekli, že ke změně vztahů po příchodu dítěte do rodiny skutečně došlo. V případě u respondenta A. prý změna vztahů nesouvisela s přijetím dítěte, ve druhém případě u respondentky K. nastala ve vztahu respondenta a její matky–pěstounky, která na ni

z důvodu výkonu pěstounské péče neměla čas. Mezi ostatními členy rodiny posledně zmíněného respondenta došlo naopak k vzájemnému sblížení, což respondentka K. okomentovala slovy: „Tím, že [...] mamka na mě neměla tolik času [...], jsem to začala hledat pořád jinde [...], takže už jsem neměla takovou potřebu ji vyhledávat. [...] Mezi ostatními členy rodiny rozhodně ne. Naopak nás to hodně semklo, protože jsme zjistili, že vždycky, když přišlo nějaké dítě, tak jsme se jako rodina semkli a vždycky jsme fungovali...“

Změnilo se nějak klima v rodině?

Tři respondenti M., A. a N. uvedli, že se klima v rodině po příchodu dítěte spíše nezměnilo, někteří z nich se však shodli na tom, že se v rodině od té doby více křičelo, ve vzduchu bylo určité napětí a členové rodiny byli více psychicky i fyzicky vyčerpaní. „Asi ne. Možná [...] se u nás víc křičí a... je to takové napjaté občas...“ řekla respondentka N. Respondentka K. poznamenala, že pokud se klima změnilo, tak jedině k lepšímu, neboť jich bylo víc, a svátky, jako například Vánoce či narozeniny, byly veselejší. „Bylo nás víc, Vánoce byly veselejší, narozeniny byly veselejší [...] takže klima se naopak ještě zlepšilo.“ Respondent J. uvedl, že se klima v rodině změnilo z důvodu velké vyčerpanosti jednotlivých členů. „„Ano. Bylo častěji dusno, protože jsme byli častěji psychicky i fyzicky vyčerpaní.“

Aktuální situace

Jaká je v pěstounské rodině situace teď?

Rodiče–pěstouni respondenta M. jsou aktuálně rozvedení, sám respondent doma delší dobu nepobýval, má však za to, že je tam všechno v pořádku. Další respondentka K. popsala aktuální situaci tak, že v pěstounské péči jejích rodičů je momentálně šest spíše mladších dětí, u kterých se občas vyskytnou problémy typu alkohol či cigarety a občasné pubescentní problémy, dvě přijaté děti již založily vlastní rodiny, a tudíž ve společné domácnosti s pěstouny nebydlí. Zbývá tři respondenti A., N. a J. se shodují na tom, že u dětí v pěstounské péči došlo ke zklidnění a celkovému zlepšení situace, což vhodně popisuje komentář respondenta J.: „[...] situace se do určité míry zlepšila či zjednodušila.“

Udržujete s pěstounským sourozencem stále kontakt?

Respondent A. stále bydlí ve společné domácnosti s přijatými dětmi, ostatní respondenti se s přijatými dětmi scházejí, z toho respondenti K. a J. uvedli, že se téměř

nevídají pouze s nejstarším pěstounským sourozencem, který již v pěstounské rodině nebydlí. „Neustále. Každý den se vidíme. Píšeme si spolu, voláme...“ řekla respondentka K. „S těmi, co jsou aktuálně v naší rodině, ano, s tím, co už je mimo naši rodinu, zřídka,“ řekl respondent J.

Jaký s ním máte vztah teď?

Dva respondenti M. a N. mají vztah s přijatým dítětem velmi dobrý. Zbývají tři respondenti neoznačili svůj vztah jako „dobrý“ pouze u jednoho z přijatých dětí, s ostatními dětmi mají dobré vztahy, což potvrzuje komentář respondenta J.: „S těmi, co jsou v naší rodině, dobré. S tím, co je mimo naši rodinu [...], vztah jako známost.“ Někteří z respondentů uvedli, že s postupem času se jejich vztah s přijatým dítětem stále zlepšuje. „Čím jsme starší, tím víc máme lepší vztah,“ řekl respondent M.

Co si myslíte, že jste přijetím dítěte do pěstounské péče získal/a?

Každý z respondentů výkonem pěstounské péče svých rodičů něco získal a jednotlivé „plusy“ se u respondentů často opakovaly. Mezi uvedené přijaté hodnoty patřily: nový sourozenec/kamarád, schopnost postarat se o vlastní dítě, schopnost dělit se a dát lásku i cizímu dítěti, zkušenost, uvědomění si hodnoty vlastní situace (rodiče nejsou rozvedení, respondent nemusí vyrůstat v ústavním zařízení), schopnost lepšího sebeovládání, trpělivosti a sebezapření a pohled na to, že vše není vždycky ideální, ale vše se dá vyřešit. Respondentka K. tuto otázku shrnuje slovy: „Získala jsem strašně moc. Jsem schopná se postarat o svoje dítě [...], naučila jsem se dělit, rozdávat lásku. Víím, že jsem schopná dát lásku i úplně cizímu dítěti.“ „Získal jsem rozhodně nějakou zkušenost do života... Můžu být rád, že se mně tohle nestalo [...], můžu být rád za to, co mám, a držet se toho,“ řekl oproti tomu respondent A.

O co si myslíte, že jste přijetím dítěte do pěstounské péče přišel/a?

Dva respondenti M. a N. uvedli, že pěstounskou péčí o nic nepřišli. Respondent A. rovněž uvedl, že nepřišel o nic, doplnil však, že v začátku přišel o svůj osobní prostor. „Nepřišel jsem o nic, mi přijde. Na začátku o svůj osobní prostor, protože jsem měl ten pokoj s bráchou, jinak nic.“ Respondentka K. přiznala, že jí výkon pěstounské péče ubral o čas strávený s matkou–pěstounkou, a další z respondentů, respondent J., uvedl, že přišel o klid na učení a jeho domov o celkový vnitřní pokoj. „O klid na učení... Možná o pokoj, který býval v našem domě tak obvyklý.“

Ovlivnila Vás pěstounská péče Vašich rodičů natolik, že byste byl/a schopen/a uvažovat o tom, že jednou v budoucnu budete pěstounskou péčí vykonávat také?

Všichni respondenti si dovedou představit, že jednou v budoucnu budou pěstounskou péčí sami vykonávat, což dobře vystihují slova respondenta A.: „Jestli na to budu mít prostředky, tak bych do toho určitě šel.“

5.1.3 Návrhy biologických dětí na změny v pěstounské péči

Doporučení budoucím pěstounům

Kdyby se měla odehrát situace, kdy Vám rodiče oznámí, že přijmou nového člena, znovu, co by se podle Vás mělo udělat jinak?

Respondenti A., N. a J. nevěděli, co by se mělo udělat jinak, ale respondenti A. a J. měli za to, že rodiče–pěstouni zvládli pěstounskou péči nejlépe, jak uměli. První z těchto respondentů, by doporučil otci–pěstounovi, aby se více do péče o děti angažoval. „Kdyby tam byla trošku aspoň psychická podpora od taťky, tak by to bylo skvělé.“ Respondent M. má za to, že v takovém případě by se rodiče museli znovu vzít (momentálně jsou rozvedení), nebo mít střídavou péči, každopádně by to v tuto chvíli bylo velmi náročné. Poslední respondentka K. by se to své matce–pěstounce snažila rozmluvit. „No, vzhledem k vytiženosti mojí mamky a počtu dětí bych se jí to asi snažila rozmluvit.“

Změnil/a byste teď, s novými zkušenostmi, něco na průběhu pěstounské péče u vás doma?

U této otázky se odpovědi respondentů do značné míry lišily. Respondent M. by doporučil své matce–pěstounce, aby nebyla na přijaté dítě tolik přísná a nechala ho více uvolnit. „Možná kdybych byl starší v té době, tak bych asi mamce řekl, aby nebyla tak přísná na tu ségru, aby ji nechala trošku uvolnit.“ Druhá respondentka K. má za to, že by se měly v případě výskytu problému víc prodiskutovávat postoje k jednotlivým přijatým dětem, a ona sama by se víc snažila o komunikaci s matkou–pěstounkou, neboť řekla: „Asi bych třeba s mamkou se snažila víc mluvit, víc bychom asi společně prodiskutovávaly, jak se chovat k některým členům...“ Další respondent A. by doporučoval větší zapojení otce, ale jinak se domnívá, že pěstounskou péči jeho matka–pěstounka zvládla dobře. Respondentka N. by se snažila víc a hned od začátku zapojovat přijaté dítě do rodinných aktivit, a pokud by to mohla ovlivnit, změnila by čekací lhůtu, jakou trvalo, než mohli dítě do pěstounské péče přijmout.

„Měl takovou volnost, že když s námi nechtěl být, tak s námi nebyl. [...] Ale myslím si, že je to na jednu stranu škoda...“ Poslední respondent J. by dbal na posílení vztahů mezi členy rodiny a na celkové zamýšlení se nad situací. „Kdyby se vztahy mezi námi spíše upevnily [...], kdybychom se třeba více scházeli a zamýšleli nad tím, možná by to mohlo být jednodušší.“

Je podle Vás něco, co by se mělo změnit na průběhu pěstounské péče obecně?

Dva respondenti N. a M. by uvítali zejména změny v procesu přijímání dítěte do rodiny, z toho první jmenovaný by byl rád, kdyby čekací lhůty na dítě nebyly tak dlouhé, druhý navrhnul, aby pěstouni namísto občasných návštěv přijali dítě na týden „na zkoušku“, aby si na sebe rodina i přijímané dítě vzájemně mohli zvykat, což popsal slovy: „Já bych třeba změnil, když by se opravdu rozhodli, že si tu holčičku vezmou, tak třeba na týden, aby jela s tou rodinou, aby si zvykla na to prostředí.“ Další respondentka K. by se zaměřila na vzdělávání pěstounů na míru podle toho, co konkrétně daní pěstouni aktuálně potřebují. „Vzdělávání pro pěstouny na témata, která oni chtějí, potřebují...“ Čtvrtý respondent A. by doporučil dbát na to, aby pěstouni obecně přistupovali k přijatým dětem jako ke svým biologickým dětem. „Ne každý pěstoun udělá to, že se bude ke svým pěstounským dětem chovat stejně jako ke svým biologickým. To by měl být hlavní bod v tom, co by se mělo dělat.“ Pouze respondent J. nevěděl, co by se mělo změnit.

Doporučil/a byste něco budoucím pěstounům?

V této otázce respondenti budoucím pěstounům doporučovali zejména trpělivost, nebát se, pořádně věc promyslet, nemít přehnaná očekávání a mít vytrvalost. Respondentka N. uvedla: „Aby neměli růžové brýle... ze začátku. Ze začátku je opravdu všechno růžové. A asi mít trpělivost, ono je to všechno asi jenom o té trpělivosti.“ Respondentka K. doporučila: „Rozhodně ať se pěstounské péče nebojí, protože vždycky je všechno poprvé...“ „Pořádně promyslet,“ poradil respondent A. a respondent J. řekl: „Nebude to snadné, ale vytrvejte.“

5.2 Shrnutí výsledků a zodpovězení průzkumných otázek

VO1: Jakým způsobem se biologické děti podílely na rozhodování rodičů o pěstounské péči a na přípravě na ni?

Všechny oslovené biologické děti pěstounů dostaly možnost podílet se na rozhodování rodičů o vstupu do pěstounství. Tuto možnost představoval především prostor pro vyjádření názoru, a tím pádem i možnost zamítnutí tohoto rozhodnutí. Všechny biologické děti byly rovněž seznámeny s motivací svých rodičů pro rozhodování ohledně vstupu do pěstounské péče. Tři respondenti přímo uvedli, že jejich příprava na pěstounskou péči a přijetí dítěte/děti spočívala zejména v materiálním zabezpečení a uskrovnění se. Pro některé respondenty velkou roli sehrála i psychická příprava. Pouze dva respondenti si vybavili, že jejich příprava na pěstounskou péči obnášela testy nebo pohovor s psychologkou.

VO2: Jak biologické děti vnímaly pěstounskou péči v době přijetí dítěte a jak teď?

Pocity při přijetí dítěte/děti do pěstounské péče se u jednotlivých respondentů velmi lišily. Dva respondenti vnímali příchod dítěte/děti kladně, normálně, další dva s jistými rozpaky a poslední respondent uvedl, že příchod dítěte/děti nevyžadoval velké oběti. Všichni respondenti se při péči o přijaté dítě/děti v rodině setkali s mnoha problémy. Všichni respondenti byli navíc zapojeni do péče o přijaté dítě/děti, a to zejména vznikem nových povinností. Navzdory stinným stránkám přijetí dítěte/děti do péče si všichni respondenti s přijatým dítětem/děti našli společný zájem a získali mnoho užitečných schopností a dovedností. Tři respondenti uvedli, že postupem času se náročná situace v souvislosti s přijetím dítěte/děti u nich v rodině zklidnila. Dva respondenti mají vztah s přijatým dítětem/děti aktuálně velmi dobrý, zbylí tři respondenti neoznačili svůj vztah jako ideální pouze k jednomu přijatému dítěti, s ostatními přijatými dětmi mají vztah dobrý. Všechny respondenty ovlivnila pěstounská péče natolik, že by byli schopni uvažovat, že se jednou sami pěstouny stanou.

VO3: Co by biologické děti rády změnilly na průběhu pěstounské péče?

Názory na změny v průběhu pěstounské péče jednotlivých respondentů se značně lišily. Dva respondenti by uvítali změnu v samotném procesu přijímání dítěte/děti do pěstounské péče, kdy podle jednoho respondenta byla čekací lhůta na dítě/děti příliš dlouhá,

podle druhého respondenta by mělo dojít ke zkušebnímu období, což by znamenalo přivést si dítě/děti před převzetím do pěstounské péče na pár dní domů, aby si dítě/děti na následné přemístění lépe zvyklo/y. Druhý jmenovaný respondent by byl rovněž rád, kdyby matka–pěstounka nevykonávala nad přijatým dítětem tak přísnou výchovu. Třetí respondent by doporučil do výkonu pěstounské péče větší angažovanost otce, a kromě toho i kladení důrazu na stejný přístup pěstounů k přijatým dětem jako k dětem biologickým. Čtvrtý respondent by se příště snažil o lepší a časnější zapojování přijatého dítěte do rodinných aktivit. Další biologické dítě má za to, že by mělo dojít ke změně ve vzdělávání pěstounů, neboť mnoho kurzů pro pěstouny je zaměřeno obecně, místo toho, aby se zaměřovaly na vzdělávání pěstounů v oblastech, které pěstouni aktuálně potřebují. Poslední návrh na změnu byl posílení vztahů v rodině a lepší komunikace.

5.3 Diskuse

Všichni respondenti znali motivy svých rodičů pro vstup do pěstounské péče. V několika případech se rodiče pěstouny stali zřejmě spíše z morálních důvodů a pocitu odpovědnosti, neboť se v jejich případě jednalo o děti k rodině nějakým způsobem příbuzné. Roli v rozhodování hrála i zkušenost rodičů nebo touha po dítěti určitého pohlaví, kterého se jim přirozenou cestou nedostávalo, všechny tyto motivy jsou oprávněné, pouze v posledním případě nemusela být pěstounská péče volbou nejšťastnější. Pokud totiž rodiče respondenta do procesu pěstounské péče vstoupili s tím, že chtějí dítě, protože ho sami mít nemohou, je možné, že narazili na spoustu překážek, se kterými přímo nepočítali, které však pěstounská péče přirozeně přináší. Patří sem například povinnost kontaktu s biologickou rodinou (pokud soud nestanoví jinak) nebo možnost, že se při zřízení vhodných podmínek pro život dítěte biologickými rodiči může dítě vrátit do své původní rodiny (Bubleová, aj. 2013, s. 12), jak již také bylo uvedeno například v kapitole 2.

Velká část respondentů si nedovedla představit, co se pojmem pěstounská péče myslí a co všechno bude obnášet, proto je udivující, že pouze jeden z respondentů rozhodně přiznal, že přípravu na přijetí dítěte do pěstounské péče v potřebné míře podstoupil, a to šetřením a rozhovorem s psycholožkou, která ho připravila na to, co ho přibližně čeká. Jeden respondent nejprve vzpomínal, že nějakými testy před přijetím dítěte prošel, následně však popřel, že by se jednalo o cílenou přípravu na příchod dítěte do rodiny. Zbytek respondentů

uváděl, že jejich příprava na přijetí dítěte byla spíše materiální a psychické povahy a také spočívala v rozhovorech s rodiči. Jeden respondent měl za to, že jeho příprava na přijetí dětí nebyla nutná, protože sám měl mladšího sourozence a dovedl si proto představit, co pobyt dalších dětí v rodině bude obnášet. Odborná příprava z právního hlediska nemusela proběhnout u osob, které vstoupily do příbuzenské pěstounské péče, navzdory tomu, že pěstouni tyto děti neznali (Mikulajová 2015), viz kapitolu 2.4.2.

V návaznosti na zjištění bude vhodné připomenout, jak malá příprava je věnována vlastním dětem žadatelů, jak již bylo uvedeno v kapitole 2.4.3. Povinná příprava žadatelů o dlouhodobou pěstounskou péči činí 48 hodin a následné vzdělávání 24 hodin během 12 kalendářních měsíců (Duhová skleněnka 2018). Vyjádření vlastních dětí žadatelů, s ohledem na jejich rozumovou vyspělost, a posouzení jejich schopnosti takové dítě přijmout by mělo být součástí odborného posouzení žadatelů (MPSV 2016), příprava tohoto dítěte na přijetí dítěte do pěstounské péče však už součástí tohoto procesu nebývá, je tedy zejména na rodičích, jakou přípravu svému dítěti poskytnou (Zezulová 2012, s. 27–29). Každý z respondentů měl právo a dostal prostor pro vyjádření svého názoru. Jen jeden respondent s rozhodnutím rodičů nesouhlasil, když mu však jeho matka sdělila, že proti jeho názoru nepůjde a že děti do pěstounské péče tedy nepřijmou, a dostal prostor o celé záležitosti uvažovat, došel k názoru, že něco takového nechce udělat, a nakonec k přijetí dětí svolil.

Mezi dále respondenty uváděné přípravy patřily materiální přípravy a úpravy, zejména nákup oblečení a nábytku, přehlášení školky a školy pro příchozí děti nebo přípravy pro péči o malé dítě. Dvěma respondentům příchod dětí způsobil omezení soukromí, neboť jeden z nich musel pokoj sdílet přímo s přijatým dítětem, a druhý se od příchodu dětí dělil o svůj pokoj se svým biologickým bratrem, který musel své místo příchozím dětem uvolnit.

Při samotném přijímání dítěte do rodiny platí určitá pravidla, kterými by se všichni pěstouni měli řídit. Například je vhodné, aby si o dítěti vyžádali podrobné informace. Sem patří zvláštnosti v chování a projevech, oblíbené činnosti a předměty, informace o režimu, na které je dítě zvyklé, co je pro něho v životě důležité apod. Carolina Archerová (2001, s. 20–22) zároveň zmiňuje, jak důležité je pro přijaté dítě alespoň nakrátko zachovat co nejvíce z toho, na co bylo v původní instituci zvyklé, a teprve po nějaké době, kdy dojde k určité aklimatizaci dítěte, která může trvat klidně i několik měsíců či dokonce let, může

pěstoun začít měnit staré, dítěti známé vzorce chování a navyklé mechanismy spojené s původním odmítnutím. Pro více informací viz kapitolu 2.5.

Dva respondenti příchod dítěte/děti do rodiny popsali jako zvláštní z důvodu nepředvídaných projevů chování dítěte nebo specifčnosti osobnosti dítěte. Další dva respondenti vypověděli, že jim příchod dítěte připadal přirozený a normální, neboť jeden z těchto respondentů měl předchozí zkušenosti s přijímáním adoptovaného sourozence, další respondent měl s přijímaným dítětem osobní předchozí zkušenost. Rodina posledního respondenta se, dle jeho slov, především snažila, aby si v ní dítě co nejdříve zvyklo a cítilo se dobře.

Dítě, které nevyrůstalo od útlého dětství v milující rodině, nedošlo naplnění základních psychických potřeb a poznatků o správných vzorcích chování, bude se projevovat a vyvíjet jinak než dítě, kterému se všech výše jmenovaných potřeb dostalo. Je možné, že dítě, které do pěstounské rodiny vstoupí, bude trpět nedůvěrou k okolnímu světu a lidem v něm, nebude se orientovat v čase ani v prostoru, bude trpět poruchami příjmu potravy nebo spánku, bude mít pokřivené vzorce chování a nebude schopno objektivně posoudit důsledky svého chování (Bubleová, aj. 2013, s. 16, 17). Více informací k tomuto tématu bylo již popsáno v kapitole 3.2.

Většinou se vyplnila negativní očekávání respondentů a u všech byla péče o dítě téměř od počátku velmi náročná a vyčerpávající. U přijatých dětí se projevovaly problémy v chování, lhaní, krádeže, podvody a útky z domova, soupeření s biologickými dětmi kvůli pozici v rodině a další nežádoucí projevy. Problémy se vyskytly i ze strany biologické rodiny přijatých dětí, ale největší obtíže probíhaly právě v rodině kvůli narůstající tenzi mezi členy původní rodiny, celkové vyčerpanosti a únavě a zvýšení napětí v rodině. Respondenti dále uváděli v souvislosti s přijetím dítěte/děti nepříjemnosti jako úbytek času svých rodičů na biologické děti a zvýšenou podrážditelnost pěstounů a ostatních členů rodiny.

Každý respondent měl prostor pro rozhovory o přijatém dítěti s rodiči. V jednom případě se k tomuto kroku respondent odhodlal teprve tehdy, kdy nastaly s přijatým dítětem problémy, a jeden respondent uvedl, že třebaže měl touhu a potřebu se svými rodiči o přijatém dítěti mluvit, jeho rodiče jeho pocity a vnitřní problémy interpretovali jako žárlivost.

Změny respondentům nastaly zejména v oblasti povinností, dalších materiálních úprav i po finanční stránce, ve velikosti rodiny a častějšího podnikání výletů a akcí. Všichni respondenti museli s přijatými dětmi rodičům–pěstounům pomáhat. Pomoc spočívala především v hlídání nového sourozence, pomocí se školními i domácími povinnostmi, hraní si s dítětem, doprovázení do a ze školy a pomoc s péčí o dítě (např. přebalování, mytí).

Navzdory všem výše popsaným problémům a obtížím došlo i ke sblížení nových členů rodiny s původními, aklimatizaci přijatých dětí a celkovou stabilizaci rodiny v nové podobě. Všichni respondenti si s přijatým dítětem postupem času našli společný zájem, aktivitu nebo koníček, ve kterém v mnoha případech pokračují až do současnosti. Rovněž někteří respondenti uváděli, že navzdory původní tenzi a napětí došlo k celkovému upevnění vztahů mezi jednotlivými členy v rodině. Jak již bylo uvedeno například v kapitole 3.3, tato situace je velmi důležitá a podstatná nejen pro přijaté děti školního věku, jejichž chování a projevy jsou právě v tomto věkovém období velmi specifické. Je nesmírně důležité, aby příchozí děti byly přijaty i vlastními dětmi rodičů a aby měly možnost vstoupit do původní sourozenecké skupiny (Vágnerová 2012, s. 114, 115).

Aktuální situace se v případech jednotlivých respondentů značně lišila. Rodiče–pěstouni jednoho respondenta se před časem rozvedli, některé pěstounské děti jiných pěstounských rodin již založily vlastní rodiny, jinde jsou děti v pěstounské péči docela malé, téměř všichni respondenti se však shodli na tom, že postupem času, po období plném bouří, nepokojů a zmatku, došlo ke značnému zklidnění situace. Všichni respondenti jsou s pěstounským sourozencem v kontaktu a mají s ním dobrý vztah. Většinou respondenti dokonce uváděli, že jejich vztah postupem času roste a je lepší a lepší. Jen tři respondenti přiznali, že poněkud horší vztah mají s jedním z několika přijatých dětí, ale se všemi ostatními mají vztah dobrý.

Respondenti měli za to, že jim pěstounská péče mnohem více dala, než vzala, takže i věci, které získali, bylo pochopitelně podstatně více. Někteří respondenti dokonce neměli pocit, že by pěstounskou péčí svých rodičů cokoliv ztratili, a všichni by byli schopni uvažovat o tom, že se jednou pěstouny sami stanou.

Co se týče pěstounské péče, která proběhla nebo probíhá v biologické rodině respondentů, měl každý z nich jinou představu o tom, co by mohlo být jinak, v závislosti na

osobnosti jeho i osobnosti přijatého dítěte, na míře prožitých zkušeností ve společné domácnosti, závažnosti a četnosti krizových situací ve spojitosti s přijatým dítětem atp. Nejčastěji se respondenti shodovali na tom, že by se příště pokusili o lepší komunikaci a prodiskutování palčivých témat, které by podle nich mohly přispět k celkové pohodě a zlepšení klimatu v rodině. Dalším návrhem bylo větší zapojení otce–pěstouna, neboť největší míra péče o dítě/děti ležela právě na matce–pěstounce, která v závislosti na této skutečnosti byla často velmi vyčerpaná, více v rodině křičela, a respondent dále uvedl, že se to odrazilo dokonce na jejím psychickém stavu. Jeden respondent by se snažil o větší zapojení přijatého dítěte do kolektivu rodiny, protože čím déle se pěstounské dítě rodinnému kruhu stranilo, tím déle trvalo, než v rodině došlo k celkovému sblížení a utužení vztahů. Jeden respondent navrhl větší rozvolnění jinak přísné výchovy matkou–pěstounkou, aby přijaté dítě mělo i prostor pro to se uvolnit.

V rámci otázky na změnu průběhu pěstounské péče obecně navrhovali respondenti změny v procesu přijímání dítěte do rodiny. Jeden respondent by ocenil celkové urychlení tohoto procesu, neboť v jejich případě, dle jeho slov, se čekání na dítě protáhlo téměř na jeden celý rok, a nakonec byli jeho rodiče donuceni najít si dítě vhodné ke vstupu do pěstounské péče sami. Jiný respondent by ocenil, kdyby namísto občasných návštěv dítěte mohlo dítě po určitou dobu pobývat v rodině pěstounů, aby si postupně zvyklo na nové prostředí a nové postavy, a jeho oficiální příchod do rodiny by tak byl pro všechny zúčastněné mnohem snazší. Mezi další návrhy patřilo kladení většího důrazu na přizpůsobené vzdělávání pěstounů podle toho, co aktuální pěstoun potřebuje, v čem se potřebuje zlepšit i podle toho, co momentálně musí prožívat ohledně přijatého dítěte, a na potřebu přijatého dítěte stejného přístupu k němu, jako ke všem ostatním dětem této rodiny.

5.4 Doporučení (nejen) budoucím pěstounům

Vše dobře promyslete

K tomuto bodu především nabádal respondent A. Budoucím pěstounům doporučuje dobře promyslet, jsou-li dostatečné finance na zahájení a proces pěstounské péče, aby děti přijaté do pěstounské péče nemusely materiálně strádat a aby měly v péči vše, co potřebují pro svůj správný vývoj, neboť mnohdy finance, které stát do pěstounské péče investuje, nestačí. Toto potvrzuje i Nožířová (2012, s. 15), která upozorňuje na to, že pěstouni za přijaté dítě často doplácí. Respondent rovněž budoucí pěstouny nabádal k zaměření se na svůj psychický i fyzický stav, neboť zvládat péči o děti, které rodiči „nepatří“, je věc velmi nesnadná. Zezulová (2012, s. 21) toto potvrzuje a upřesňuje konkrétními příklady. Děti přijímané do pěstounské péče popisuje jako zasažené těžkou nevléčitelnou nemocí, kterou je niterní zoufalství a extrémní opuštěnost. Projevy jsou škubání vlasů, kousání nehtů i rukou, pomočování, křik ze spaní, krádeže jídla, mlčenlivost a neempatie.

Psychický i fyzický stav je u respondentů mimochodem zjišťován při přípravě pěstounů na pěstounskou péči. U zdravotního stavu žadatele se posuzují informace, které uvedl žadatel a jeho ošetřující lékař v dotazníku, u zkoumání psychického stavu se posuzuje osobnost žadatele, předpoklady pro výchovu, motivace atd. (Kol. autorů 2018, s. 36). Nicméně jsou věci, na které žadatele nikdo nepřipraví, třebaže mohou mít pocit, stejně jako mnoho dalších před nimi i po nich, že právě oni budou mít štěstí a že na to půjdou lépe (Zezulová 2012, s. 26).

Seznamte se s rodinami, které už pěstounskou péči vykonávají

Děti pěstounů většinou žádným důkladným proškolením neprojdou, je tedy zejména na rodičích, jakou přípravu na přijetí nového člena rodiny svým dětem poskytnou. Vlastní děti žadatelů si často vůbec nejsou schopny představit, co pěstounská péče je a co obnáší (zde je odkazováno například na jeden z výsledků průzkumu, v němž si více než polovina respondentů nedovedla představit, co výkon pěstounské péče znamená). Pokud se vlastní děti žadatelů seznámí s dětmi v pěstounské péči v jiné rodině ještě před tím, než do pěstounské péče vstoupí rodina jejich, budou mnohem schopnější upravit svá očekávání reality, umenšit strach z neznámého a celkově se připravit na příchod jiných dětí. Vyhledání již déle fungující pěstounské rodiny s dlouholetou zkušeností navíc nebude výhodou jen pro

děti. Žadatelé si po vstupu do zkušené pěstounské rodiny budou moci na vlastní kůži vyzkoušet, co to znamená být pěstounem, co od nich přibližně bude očekáváno, a rovněž budou moci načerpat rady a know-how osob s mnohaletou praxí (Zezulová 2012, s. 27, 28).

Pro dobrou budoucnost se zaměřte na minulost

Pokud se kdokoliv rozhodne vzít si dítě z ústavní péče, nebere si ho jako nepopsanou desku. Bere si ho i se vším, co dítě za celý svůj krátký a mnohdy krušný život prožilo. Bere si ho se všemi trápeními a špatnými zkušenostmi, stejně jako si ho do určité míry bere i s jeho původní rodinou. V pěstounské péči totiž nedochází k odtržení přijatého dítěte od původní rodiny, jak je tomu například u osvojení, pěstoun má naopak povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, jeho příbuznými a osobami blízkými, pokud soud nestanoví jinak (Kol. autorů 2018, s. 21). Zároveň je úkolem pěstouna vyrovnat se vnitřně s původní rodinou přijatého dítěte a mluvit o ní vždy s úctou (Bubleová, aj. 2013, s. 18). Nemusí to však být vždy pouze snadné, jak ukázal i průzkum, ve kterém dva respondenti uvedli mezi problémy spojené s příchodem dítěte do rodiny problém s biologickou rodinou dítěte.

Děti přicházející do pěstounské péče pocházejí z nepodnětného prostředí. Mohli být hned po narození nebo dokonce ještě před ním vystaveni toxinům, trpět hladem a izolací, být týrány nebo zanedbávány. Úkolem pěstouna je nabídnout těmto dětem to, o co byly ochuzeny, a vybavit je vším, co potřebují ke správnému vývoji a životu (Purvis, aj. 2013, s. 39, 40).

Práce s minulostí dítěte je možná náročná, nicméně však velmi podstatná. Dítě postupem času utváří svou identitu a neomylně se bude o svou původní rodinu zajímat. Je dobré, aby pěstouni o této rodině měli dostatek informací, které budou moci dítěti šetrně poskytnout a předat, a aby tak přijaté dítě o své biologické rodině mělo více informací než jeho okolí. Možné a žádoucí je vytvoření například tzv. „knihy života“, která dokumentuje veškeré dohledatelné informace a vzpomínky, které s dítětem souvisí (Bubleová, aj. 2013, s. 18–20).

Komunikujte

Další věc, ke které respondenti často nabádali, byla vzájemná komunikace mezi členy rodiny, zejména mezi biologickými dětmi a rodiči. Vzájemná komunikace podle nich může předcházet některým problémovým situacím a zároveň díky ní dochází ke sblížení rodiny. Jeden respondent na otázku *Změnil/a byste teď, s novými zkušenostmi, něco na průběhu pěstounské péče u vás doma?* odpověděl, že by se zaměřil na upevnění vztahů v rodině, protože kdyby hned od začátku došlo k upevnění vztahů, mohlo to být mnohem jednodušší.

I odborná literatura ke komunikaci rodičů s dětmi vybízí. Zezulová (2012, s. 28, 29) vyzývá ke komunikaci s vlastním dítětem dokonce ještě před tím, než si pěstouni nové dítě přivedou domů. Zároveň doporučuje, aby se chvíle společně tráveného času po příchodu nového dítěte nebo dětí rozdělil mezi všechny děti, a aby tím pádem každé mělo jistotu „chvilky s maminkou nebo tatínkem“, při které může dojít jak ke sdílení, tak na řešení nejrůznějších problémů.

Sesaďte „růžové brýle“

Jeden z respondentů by budoucím pěstounům doporučil, aby ze začátku při přijetí dítěte neměli nasazené růžové brýle, protože v tu chvíli opravdu může všechno připadat báječné a jednoduché. Respondent se však rovněž během rozhovoru odkázal na specifika přijatého dítěte, která se projevila teprve po určitém období. Je totiž nutné si uvědomit, že každé dítě, které nevyrůstalo v citově vřelém prostředí, bude trpět jistými specifiky v chování, zároveň je pro něho přechod do naprosto nového prostředí obdobím velmi náročným. Takové dítě opouští snad nepříliš podnětné, leč bezpečné a známé prostředí ústavního zařízení, a vstupuje na místo nové, neznámé, a tudíž nebezpečné. Z toho důvodu může ze začátku působit zamlkle, až apaticky, což v průzkumu potvrdil například i respondent M.

S výše zmíněným souvisí i doporučení nic nepředpokládat. Pěstouni–rodiče možná budou zvyklí na jisté vzorce chování u svých dětí, nicméně dítě, které se s žádnými kvalitními vzorci sociálního chování nesetkali, nebudou pravděpodobně vědět, že se nesmějí přehrabovat v osobních věcech někoho jiného, že mají nárok pouze na to, co patří výhradně jim, že existují určité hygienické zásady, kterými by se každý člověk měl řídit apod. (Zezulová 2012, s. 37, 38).

Závěr

Bakalářská práce na téma *Pěstounská péče z pohledu biologických dětí v rodině* se v prvních třech kapitolách orientovala na pěstounskou péči obecně. Vysvětlila některé významné pojmy, seznámila čtenáře s legislativním ukotvením náhradní rodinné péče i jejích jednotlivých forem a způsobů uplatňování, předestřela její finanční ohodnocení a stručně popsala proces, jakým žadatelé o pěstounskou péči musí úspěšně projít, a rovněž proces samotného přechodu dítěte do této péče. Třetí kapitola se zaměřila jak na jisté znaky a pilíře fungující rodiny a specifika dětí vyrůstajících mimo ni, tak na vztahy mezi sourozenci a jejich pozice v rodině.

Následující dvě kapitoly se týkaly především dosahování cíle bakalářské práce, tedy zjišťování, jak vnímají biologické děti pěstounskou péči ve své rodině, a formulování doporučení budoucím pěstounům, a objasnění průzkumných otázek. Pro dosažení potřebných informací bylo provedeno kvalitativní průzkumné šetření se zvolenou metodou polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Výsledky průzkumu byly zaznamenány a vyhodnoceny. Nad výslednými zjištěními byla následně provedena diskuse. Podařilo se získat odpovědi na všechny průzkumné otázky.

Všechny biologické děti pěstounů se podílely na rozhodování rodičů o pěstounské péči a v přípravě na ni. Všichni respondenti dostali prostor pro vyjádření svého názoru a tři z nich uvedli, že se účastnili zejména materiálních příprav na přijetí dítěte do pěstounské péče. Mezi další jmenované přípravy patřila psychická příprava, zařizování nové školy apod. Pouze dva respondenti si vybavili, že jejich příprava obnášela i testy nebo pohovor s psychologkou.

Pocity při přijímání dítěte/děti do pěstounské péče se napříč respondenty značně lišily. Dva respondenti přijímání dítěte vnímali pozitivně, další dva s jistými rozpaky a poslední respondent s pocity spíše neutrálními. Čtyři respondenti výslovně uvedli, že průběh pěstounské péče na začátku byl mnohem náročnější než v době konání rozhovoru. U všech přijatých dětí se vyskytly problémy, většina problematického chování však již vymizela, a mezi biologickými a přijatými dětmi se utvořila dobrá citová vazba. Momentálně všichni respondenti vnímají pěstounskou péči svých rodičů natolik pozitivně, že by si dokázali představit někdy v budoucnu pěstounskou péči vykonávat také.

Odpovědi respondentů na případné změny v průběhu pěstounské péče se velmi lišily. Někteří by doporučili menší přísnost pěstounů při výchově přijatého dítěte nebo větší zapojení otce do péče o děti. Jiní by příště kladli důraz na komunikaci mezi členy rodiny nebo na větší a časnější zapojení přijatého dítěte do rodinného kruhu. Tři z nich mají nicméně za to, že jejich rodiče pěstounskou péči zvládli dobře.

Použité informační zdroje

Adopce.com: projekt náhradní rodinné péče [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.adopce.com/>

ARCHEROVÁ, C., 2001. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.

BUBLEOVÁ, V., aj., 2013. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-17-3.

BUBLEOVÁ, V., aj., 2018. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* [online]. 4. přepr. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [vid. 23. 2. 2021]. ISBN 978-80-87455-30-2. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_PP-1.pdf

Cestou necestou [online]. [vid. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://cestounecestou.org/doprovazeni-pestounu/>

Děti patří domů [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/>

Diakonie: Českobratrské církve evangelické [online]. [vid. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://most.diakonie.cz/co-nabizime/doprovazeni-pestounskych-rodin/>

Dobrá rodina [online]. [vid. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.dobrarodina.cz/chci-byt-pestounem/119-podpora-pestounu>

Duhová skleněnka z.s. [online]. [vid. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <http://duhovasklenenka.cz/>

FERJENČÍK, J., 2010. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši* [online]. Praha: Portál. [vid. 10. 3. 2021]. ISBN 9788073678159. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=e7c13f8b-0fc7-4ec6-a959-257c3f5ce0ce%40sessionmgr101&bdata=JnNpdGU9ZWZwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=nlebk&AN=1640013>

FIŠEROVÁ, V., 2018. Rodina. In: NEŠPOR, Z. R., eds. *Sociologická encyklopedie* [online]. 10. 11. 2018 [vid. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>

GAVORA, P., 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšíř. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

HELEŠICOVÁ, B., 2016. *Jak vnímají vlastní děti náhradních rodičů pěstounskou péči* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [vid. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/45hjt/17789425>

HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. přepr. a rozšíř. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

KOLEKTIV AUTORŮ, 2018. *Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

MATĚJČEK, Z., 1986. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum.

MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Z., 2005. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1056-6.

MATĚJČEK, Z., 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.

MIKULAJOVÁ, K., 2015. Několik úvah o příbuzenské pěstounské péči. In: *Právní prostor* [online]. 20. 4. 2015 [vid. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nekolik-uvah-k-pribuzenske-pestounske-peci>

MPSV [online]. 22. 9. 2020 [vid. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/proces-zprostredkovani>

MPSV [online]. 9. 10. 2019 [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz>

NAVRÁTIL, O., 2018. Dnešní rodina. In: *Unie rodinných advokátů* [online]. 21. 12. 2018 [vid. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.uracr.cz/nazory/dnesnirodina>

OSPOD [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <http://ospod.slavkov.cz/>

Právo na dětství [online]. [vid. 24. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/>

PREKOP, J., 2002. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-9004-1.

PRO, 2017. Když se o dítě starají prarodiče. Jak funguje příbuzenská péče? In: *Český rozhlas* [online]. 18. 1. 2017 [6. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nekolik-uvah-k-pribuzenske-pestounske-peci>

PURVIS, K. B., CROSS, D. R., SUNSHINE, W. L., 2013. *Dítě v nové rodině*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4535-0.

Sdružení pěstounských rodin [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/>

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství* [online]. Praha: Portál. [vid. 10. 3. 2021]. ISBN 97880262622. Dostupné z: http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail?sid=93f5bd32-2b3c-48a1-beb6-64095bb81148@pdc-v-sessmgr01&vid=0&format=EB&lpid=lp_79&rid=0#AN=1640027&db=nlebk

SMOLÍKOVÁ, V., 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing. ISBN 978-80-7418-218-1.

SOS dětské vesničky [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/>

Středisko náhradní rodinné péče: Nejlepší je mi doma [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/>

VÁGNEROVÁ, M. M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči* [online]. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [vid. 12. 3. 2021]. ISBN 978-80-87455-14-2. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/psychicky_vyvoj_ditete_v_nahradni_rodinne_peci.pdf

Virtuální knihovna NRP [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/>

Zákon č. 18/1862 ř. z., jímžto se vyměřují základní pravidla, dle nichž se mají uspořádati záležitosti obecní. In: *Právní úprava obecní samosprávy* [online]. [vid. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.hostivickahistorie.cz/samosprava/zakony/1862.htm>

ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zlínský kraj [online]. [vid. 9. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/pestounska-pece-cl-1932.html#rozumim>

Seznam příloh

Příloha č. 1: OSNOVA ROZHOVORU

Příloha č. 1: OSNOVA ROZHOVORU

1. Rozhodnutí o uskutečnění pěstounské péče
 - 1.1. Víte, z jakého důvodu se Vaši rodiče rozhodli stát se pěstouny?
 - 1.2. Jaké to pro Vás bylo, když Vám rodiče oznámili, že se rozhodli stát se pěstouny?
 - 1.3. Měl/a jste prostor pro vyjádření svého názoru?
2. Příprava na přijetí dítěte
 - 2.1. Jaké obnášelo rozhodnutí o přijetí dítěte do rodiny přípravy?
 - 2.2. Jaká byla Vaše příprava na přijetí dítěte do pěstounské péče a v čem spočívala?
3. Příchod nového člena do rodiny
 - 3.1. Jaké to bylo, když přijímané dítě do rodiny přišlo?
 - 3.2. Uskutečnila se Vaše očekávání?
 - 3.3. Jaké nastaly změny po příchodu dítěte do rodiny?
4. Nový sourozenec
 - 4.1. Byla postupem času péče o dítě přijaté do pěstounské péče stále stejná, jako na začátku?
 - 4.2. Musel/a jste někdy s novým sourozencem rodičům pomáhat a případně jak?
 - 4.3. Objevily se nějaké problémy v souvislosti s přijetím dítěte?
 - 4.4. Našli jste si s přijatým dítětem nějaké společné zájmy, hry, aktivity?
 - 4.5. Mluvili jste někdy s rodiči o dítěti v pěstounské péči?
 - 4.6. Změnily se nějak po příchodu dítěte vztahy v rodině?
 - 4.7. Změnilo se nějak klima v rodině?
5. Aktuální situace
 - 5.1. Jaká je v pěstounské rodině situace teď?
 - 5.2. Udržujete s pěstounským sourozencem stále kontakt?
 - 5.3. Jaký s ním máte vztah teď?
 - 5.4. Co si myslíte, že jste přijetím dítěte do pěstounské péče získal/a?
 - 5.5. Co si myslíte, že jste přijetím dítěte do pěstounské péče přišel/a?
 - 5.6. Ovlivnila Vás pěstounská péče Vašich rodičů natolik, že byste byl/a schopen/a uvažovat o tom, že jednou v budoucnu budete pěstounskou péči vykonávat také?
6. Doporučení budoucím pěstounům

- 6.1. Kdyby se měla odehrát situace, kdy Vám rodiče oznámí, že přijmou nového člena, znovu, co by se podle Vás mělo udělat jinak?
- 6.2. Změnil/a byste teď, s novými zkušenostmi, něco na průběhu pěstounské péče u vás doma?
- 6.3. Je podle Vás něco, co by se mělo změnit na průběhu pěstounské péče obecně?
- 6.4. Doporučil/a byste něco budoucím pěstounům?